



LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

LASTEN KALTOINKOHTELUUN PUUTTUMINEN

Työntekijöiden kokemuksia

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Merja Alho
Hoitotyön koulutusohjelma
Terveystyön suuntautumisvaihtoehto
Kati Lehtinen
Opinnäytetyö
Kevät 2012

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Hoitotyön koulutusohjelma

ALHO, MERJA & LEHTINEN, KATI: Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen -
Työntekijöiden kokemuksia

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon ja terveyden-
hoitotyön moniammatillinen opinnäytetyö, 58 sivua, 6 liitesivua

Kevät 2012

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta ja selvittää, minkälaisia keinoja heillä on puuttua lasten kaltoinkohteluun. Tarkoituksena oli myös selvittää, minkälaista tukea työntekijät saavat puuttuessaan lasten kaltoinkohteluun. Tavoitteena oli saada tutkimukseen osallistuvat työntekijät pohtimaan omalta osaltaan asian tärkeyttä ja omaa kykyään puuttua ongelmaan. Työllä haluttiin nostaa esille lasten kaltoinkohteluun kohdistuvan varhaisen puuttumisen tärkeys.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla, joissa haastateltiin kolmea Lahden kaupungin neuvolaterveydenhoitajaa ja kahta Hollolan kunnan lastentarhanopettajaa. Aineisto analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että haastateltavat työntekijät olivat työssään kohdanneet kaltoinkohdeltuja lapsia ja heidän oli täytynyt puuttua tapauksiin. Työntekijöillä oli keinoja puuttua lasten kaltoinkohteluun, mutta sen tunnistaminen koettiin haasteelliseksi. Lisäksi haastavaksi koettiin rajan vetäminen siihen, kuinka paljon työntekijä voi puuttua asiakasperheen asioihin. Tuen saaminen kaltoinkohteluun puuttuessa koettiin tärkeäksi sekä työntekijän jaksamisen että lapsen ja perheen tuen piiriin saamisen kannalta. Haastateltavat kokivat saamansa tuen olevan pääosin riittävää. Työntekijät korostivat lasten kaltoinkohteluun puuttumisen olevan osa heidän työtään, vaikka vaikean asian esille tuominen ei ole aina helppoa.

Avainsanat: lasten kaltoinkohtelu, tunnistaminen, puuttuminen, moniammatillinen yhteistyö

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Degree Programme in Nursing

ALHO, MERJA & LEHTINEN, KATI: The children's maltreatment –
Employees' experiences

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with children and young people
and in Public health nursing, 58 pages, 6 appendices

Spring 2012

ABSTRACT

The purpose of this study is to describe the experiences of employees working with children when they encounter children's maltreatment. The aim is also to find out what kinds of means employees have to address child maltreatment and what kind of support they get when intervening with child maltreatment. The goal was to make the employees consider the importance of their own ability to tackle the problem. The thesis emphasizes the significance of interfering early with the maltreatment of children.

The thesis was carried out as a qualitative research. The data was collected by theme interviews with three health clinic nurses in Lahti and two local kindergarten teachers in Hollola. The material was analyzed by using content analysis.

The study results show that the interviewed employees had faced abused children while working and they had to intervene in these cases. The employees had the means to step in, but the identification of child maltreatment was seen as a challenge. In addition, it was challenging to draw the line when considering how much the employee can actually intervene with family affairs. The support in tackling the maltreatment was considered important from the employees' point of view as it affected their wellbeing, but also in terms of the received support by the family and maltreated children. The interviewees felt that the support they had was mainly adequate. The employees underlined that interfering with children's maltreatment is part of their work, even if bringing out a difficult issue is not always easy.

Key words: child maltreatment, recognition, intervene,
multiprofessional cooperation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTEN KALTOINKOHTELU	2
2.1	Fyysinen pahoinpitely	3
2.2	Psyykinen pahoinpitely	4
2.3	Seksuaalinen hyväksikäyttö	6
2.4	Laiminlyönti	7
3	TUNNISTAMINEN	10
3.1	Kaltoinkohtelun merkit	10
3.2	Kaltoinkohtelun riskitekijät	12
3.3	Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy	13
4	PUUTTUMINEN	14
4.1	Varhainen puuttuminen	14
4.2	Puheeksi ottaminen	15
4.3	Kaltoinkohdellun lapsen kohtaaminen	16
4.4	Työntekijän jaksaminen	18
5	LASTENSUOJELULAKI	19
5.1	Lastensuojelulain tarkoitus	19
5.2	Lastensuojeluilmoitus	20
6	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
7.1	Tutkimusmenetelmä ja kohderyhmä	24
7.2	Aineiston hankinta	26
7.3	Aineiston analyysi	28
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
8.1	Keinot lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa	32
8.2	Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen työntekijän kokemuksena	36
8.3	Tuki lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa	40
9	POHDINTA	45
9.1	Tulosten pohdinta	45
9.2	Tutkimuksen luotettavuus	49

9.3	Tutkimuksen eettisyys	52
9.4	Jatkotutkimusaiheet	53
	LÄHTEET	55
	LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Lasten kaltoinkohtelu on valitettavan yleistä Suomessa niin kuin muissakin maissa. Vaikka suurin osa suomalaisista lapsista elää hyvissä elinolosuhteissa, on kuitenkin merkittävä joukko niitä lapsia, jotka elävät olosuhteissa, joissa kaltoinkohdelluksi tuleminen riski on suuri. Lapsen kaltoinkohtelun varhaisessa tunnistamisessa ovat tärkeässä roolissa palvelut, joiden piirissä lapsi jatkuvasti on. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi päivähoito ja neuvola. Näissä työskentelevillä sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä on jatkuva yhteys perheisiin ja siten mahdollisuus keskustella kasvatukseen ja huolenpitoon liittyvistä asioista. (Iivonen 2006.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2009 tekemän katsauksen mukaan poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Tähän pääsyyntä uskotaan olevan rikosilmoitusten tekemisen lisääntyminen maldaltuneen kynnyksen sekä viranomaisten ilmiöön kiinnittämän huomion myötä. Suomalaisissa perheissä lapset kohtaavat useimmiten perheväkivaltaa, joka kohdistuu heihin itseensä. Vuonna 2007 lievistä perheen sisällä tapahtuneista pahoinpitelyistä 14 % kohdistui alle 15-vuotiaaseen lapseen, kun luku törkeiden pahoinpitelyiden ja henkirikoksen yritysten kohdalla oli 8 %. On muistettava, että näihin lukuihin sisältyy ainoastaan poliisin tietoon tulleet pahoinpitelytapaukset. Perheväkivallan eri muodot esiintyvät kuitenkin yleensä yhdessä. (Salmi, Lehti, Siren, Kivivuori & Aaltonen 2009.)

Valitsimme lasten kaltoinkohtelun opinnäytetyömme aiheeksi, sillä aihe tuntui tärkeältä ja mielenkiintoiselta. Olemme kumpikin kohdanneet ilmiön harjoitteluiden yhteydessä ja toisella on kokemusta lastensuojelutyöstä, jossa joutuu kohtaamaan perheessä kaltoinkohdeltuja lapsia. Tulevina sosiaali- ja terveysalan ammattilaisina pidämme tärkeänä lasten kaltoinkohtelun ja varhaisen puuttumisen tärkeyden pohtimista niin lapsen ja perheen näkökulmasta kuin laajemmassa yhteiskunnallisessa merkityksessä. Lasten kaltoinkohtelu ei ole missään perheen tilanteessa hyväksyttävää ja asiaan tulee aina puuttua lasten etu huomioiden. Toivomme, että opinnäytetyömme auttaa sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä pohtimaan tätä vakavaa ilmiötä ja puuttumaan rohkeammin havaitsemiinsa perheen ongelmiin.

2 LASTEN KALTOINKOHTELU

Maailman terveysjärjestö WHO (1999, 15) määrittelee lasten kaltoinkohtelun seuraavasti:

Lapsen kaltoinkohtelu käsittää kaiken sellaisen fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin taikka kaupallisen tai muun riiston, josta seuraa todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta.

Lasten kaltoinkohtelu on huolestuttavan yleinen ilmiö, johon työntekijät sekä sosiaali- että terveysalalla törmäävät. Erityisesti alle kouluikäisten kaltoinkohtelua on tutkittu vähän. Lapsen kaltoinkohtelu on perheille sekä työntekijöille arka aihepiiri, joka on vaikea ottaa puheeksi. Työntekijöiden haasteita lisää kaltoinkohtelun määrittelyn vaikeus sekä työntekijöiden ja perheiden eriävät näkemykset siitä, mikä luetaan kaltoinkohteluksi. (Hentilä, Ellonen, Paavilainen, Kääriäinen & Koi-vula 2010; 260, 262.) Lasten kaltoinkohtelu ymmärretään kuitenkin lapsen tai nuoreen kohdistuvaksi perheväkivallan muodoksi (Ivanoff, Risku, Kitinoja, Vuori & Palo 2007, 212).

Lasten kaltoinkohtelu jaotellaan yleisimmin fyysiseen ja psyykkiseen pahoinpitelyyn, seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä laiminlyöntiin. Kaltoinkohteluun joissain määrin luetaan myös lapsen itselleen aiheuttamat vammat sekä lapsen hyvinvointia uhkaavat ärsykkeet. (Ivanoff ym. 2007, 212.) Nämä kaltoinkohtelun eri osa-alueet voivat ilmetä yksittäisinä, mutta useimmiten kaltoinkohtelua ilmenee useammalla osa-alueella samanaikaisesti (Söderholm, Halila, Kivitie-Kallio, Mertsola & Niemi 2004, 11).

Lapsen kaltoinkohtelun kaikki muodot uhkaavat lapsen tervettä psyykkistä kehitystä ja sisältävät riskin lapsen psyykkisestä sairastumisesta. Lapsen kaltoinkohtelusta johtuva trauma tai psyykinen häiriö on yleensä hoidettavissa. Ne eivät kuitenkaan parane täysin, vaan jättävät aina jälkensä lapseen, mikä voi aiheuttaa vääristyneen kuvan tulevaisuudesta. Tämän vuoksi työntekijöiden on tärkeää huomi-

oida lapsen käyttäytymisessä ilmenevät muutokset, jotta apu tavoittaisi lapsen riittävän ajoissa. (Taskinen 2003, 17–18.)

2.1 Fyysinen pahoinpitely

Lasten fyysistä pahoinpitelyä on havaittu perheissä, joissa vanhemmilla on ongelmia hallita elämäänsä, jolloin he turvautuvat väkivaltaan. On myös todettu, että eniten fyysistä pahoinpitelyä esiintyy perheissä joissa vanhemmilla on keskinäistä väkivaltaa, vanhemmat käyttävät runsaasti päihteitä tai heillä on mielenterveysongelmia. (Taskinen 2003, 38.)

Sellainen toiminta, jonka seurauksena lapselle tai nuorelle aiheutuu kipua sekä tilapäisiä tai pysyviä fyysisen toiminnan vaikeuksia, määritellään fyysiseksi pahoinpitelyksi. Fyysinen pahoinpitely voi johtaa jopa lapsen kuolemaan. Fyysistä pahoinpitelyä epäillään tapahtuneen silloin, kun lapsen tai nuoren vammoja ei voida millään muilla keinoilla järkevästi selittää. Suomen rikoslain mukaan fyysinen pahoinpitely voidaan määritellä lieväksi pahoinpitelyksi, pahoinpitelyksi ja törkeäksi pahoinpitelyksi. Lievässä pahoinpitelyssä ei aiheudu uhrille ruumiinvammaa. Pahoinpitelyssä puolestaan aiheutuu havaittava ruumiinvamma ja törkeässä pahoinpitelyssä uhrille aiheutuu hengenvaarallinen tai pysyvä vamma, pahoinpitely on muuten erityisen julma tai siinä käytetään ampuma- tai teräasetta. (Rikoslaki 1889/39, 5–7 §.)

On olemassa lukuisia erilaisia fyysisen pahoinpitelyn muotoja. Lasta on voitu esimerkiksi lyödä, kuristaa, potkia, repiä hiuksista, polttaa tupakalla, viiltää tai vahingoittaa kemiallisesti. Kemiallinen pahoinpitely tarkoittaa sitä, että lapselle on voitu antaa esimerkiksi päihteitä tai lääkkeitä lapsen nukuttamiskeinona. Fyysisesti pahoinpidellyssä lapsessa voi näkyä vielä pitkän ajan jälkeen väkivaltaista käyttäytymistä, pelkoa, vihaa tai epäluottamusta aikuisia kohtaan. (Ivanoff ym. 2007, 172.) Fyysinen pahoinpitely antaa lapselle väkivaltaisen käyttäytymisen mallin ja saavat lapset riippuvaisiksi ulkoiseen kontrolliin. Lapselle vaurioit-tavin yhdistelmä näyttäisi olevan epäjohdonmukainen kasvatus, jossa vanhemmat sallivat lapsen tekevän lähes mitä tahansa yhdistyneenä oikulliseen, odottamatto-maan väkivaltaan. Haasteena lasten fyysiseen pahoinpitelyyn puuttumisessa on se,

että tekoja saatetaan puolustella ja katsoa läpisormien ajatellen sen kuuluvan ruumiilliseen kuritukseen, mikä on edelleen sallittua suuressa osassa maailmaa. (Tas-kinen 2003, 14–15.)

Inkiläinen (2011, 55–56) on tutkinut lastensuojelun dokumentointia ja perheen sisällä ilmenevää väkivaltaa. Tutkielman tuloksista ilmeni, että lapsilla ja heidän vanhemmillaan on erilainen käsitys fyysisestä väkivallasta. Vanhempien kokemus oli useasti se, että väkivallan kohdistuessa lapseen oli kyseessä ainoastaan kuritus-tilanteesta. Vanhempien ollessa vakuuttuneita, että kyseessä on kuritustilanne koki lapsi sen kuitenkin tarpeettomaksi väkivallaksi. Tutkielman tuloksissa nostettiin esille myös se, että nämä eriävät käsitykset väkivallasta tulee huomioida tilannetta selviteltäessä. Lapsen ei ole hyvä olla paikalla, kun vanhemmat kiistävät käyttäneensä tarpeetonta väkivaltaa häntä kohtaan.

2.2 Psykkinen pahoinpitely

Psyykkisellä väkivallalla tarkoitetaan sellaista lapsen kohdistuvaa vahingollista psykologista toimintaa, joka uhkaa lapsen psyykkistä hyvinvointia. Se voi olla esimerkiksi uhkailua, pelottelua, nöyryyttämistä, vähättelyä tai naurunalaiseksi tekemistä. Fyysiseen väkivaltaan ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyy aina lapsen kokemus psyykkisestä väkivallasta, mutta psyykkistä väkivaltaa voi esiintyä myös yksinään. (Paavilainen & Flinck 2008, 5.) Yleistä psyykkiselle väkivallalle on siis se, että se ei välttämättä ole konkreettisia näkyviä tekoja, vaan verbaalisesti tai välinpitämättömyydellä aiheutettua lapsen tunteita ja minuutta loukkaavaa toimintaa. Tästä johtuen psyykkisen väkivallan esiintymistä on vaikeampi todeta kuin esimerkiksi fyysisen väkivallan. On kuitenkin muistettava, että kyseessä on yhtä vakava ilmiö, joka aiheuttaa lapselle vakavia seurauksia. (Söderholm ym. 2004, 76.)

Psyykinen kaltoinkohtelu on lapsesta huolehtivan aikuisen toimintaa, jolla hän toistuvasti viestittää lapselle, että tämä on riittämätön ja kelvoton. Lapselle annetaan kuva, että hän voi ansaita arvostuksensa vain olemalla aikuiselle mieliksi ja tyydyttämällä aikuisen tarpeita. Aikuiset voivat olla myös lapsen kannalta koh- tuuttoman vaativia ja uhkailevia. Lapsen psyykkistä kaltoinkohtelua selitetään

usein lapsen vanhempien vääristyneillä käsityksillä siitä, mikä ja kuka heidän lapsensa oikeastaan on. Tällöin on vaarana, että lapsen tarpeet jäävät huomioimatta ja lapsen terve kehitys vaarantuu. (Söderholm ym. 2004; 76, 80.)

Psyykinen kaltoinkohtelu voi saada monia muotoja. Se voi olla lapsen hyljeksimistä ja halventamista, mikä näkyy esimerkiksi lapsen nöyryyttämisenä ja jatkuvana lapselle huutamisena ja kiroiluna. Vanhemmat voivat uhkailla ja pelotella lasta esimerkiksi lapsen tai hänelle merkittävän henkilön vahingoittamisella, vanhemman hylkäämisellä tai itsemurhalla tai perheväkivallan näkemisellä. Psyykkistä pahoinpitelyä on myös lapsen eristäminen ja yhteydenpidon liiallinen rajoittaminen muihin henkilöihin sekä lapsen lukitseminen esimerkiksi huoneeseensa. Vanhemmat voivat käyttää lastaan kohtuuttomasti omien tarpeidensa tyydyttämiseen esimerkiksi manipuloinnin avulla. Aikuinen voi myös jättää huomioimatta lapsen omat tunnetarpeet esimerkiksi osoittamalla välinpitämättömyyttä, olemalla näyttämättä rakkauden tunteita tai välttämällä katsekontaktia tai lapsen kutsumista nimellä. Psyykkistä väkivaltaa on yhtäläillä lapsen rohkaiseminen huumeiden ja alkoholin käyttöön ja muu antisosiaalisen käytöksen tukeminen. (Söderholm ym. 2004, 78–79.)

Nilsson (2011, 40–46) on tutkinut lapsen henkistä kaltoinkohtelua lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Tutkielmassa käytettiin psyykkiselle pahoinpitelylle nimitystä henkinen kaltoinkohtelu. Tutkielman tuloksissa henkinen kaltoinkohtelu määrittyi vanhemman tietynlaisena käytöksenä lasta kohtaan. Tällainen tietynlainen käytös oli välinpitämätöntä, itsekästä, lapsen tunteita laiminlyövä ja vanhemman omaa etua tavoittelevaa. Tutkittavilta sosiaalityöntekijöiltä nousi toisena tärkeänä henkistä kaltoinkohtelua kuvaavana tekijänä lapsen asema perheessä. Tutkittavien näkemyksen mukaan lapsen asema on uhattuna, jos hän joutuu ottamaan liian suuren vastuun perheessä ikätasoonsa ja kehitykseensä nähden. Sosiaalityöntekijät perustelivat näkemyksiään tutkielmassa lastensuojelulaila, joka määrittelee hyväksyttävää lapsen kohtelua.

2.3 Seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on kaltoinkohtelun osa-alue, joka voi saada monia eri muotoja. Se on ennen kaikkea toimintaa, joka loukkaa lapsen ruumiillista koskemattomuutta ja oikeutta siihen. Seksuaalisessa hyväksikäytössä on aina kyse hyväksikäyttäjän vallan väärinkäytöstä suhteessa hyväksikäytön uhriin tavalla, joka voi ilmetä sekä positiivisessa että negatiivisessa muodossa. Positiivisella muodolla tarkoitetaan esimerkiksi lapsen suostuttelua tai lahjontaa ja negatiivisella uhkailua tai konkreettista väkivaltaa. (Laitinen 2006, 171–172.) Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on siis lapsen altistaminen sellaiselle seksuaaliselle toiminnalle, joka ei ole hänen ikä- ja kehitystasolleen sopivaa (Söderholm ym. 2004, 103).

Seksuaalinen hyväksikäyttö voi käytännössä johtaa sukupuoliyhteyteen tai sen yritykseen tai se voi olla muuta lapsen koskemattomuutta loukkaavaa toimintaa, kuten sukupuolielinten koskettelua, tirkistelyä tai lapsen altistamista pornografialle. Lapselle seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuminen on aina vahingollista hänen psyykkiselle ja seksuaaliselle kehitykselleen. Se on usein hyvin häpeällinen ja yleisesti vaiettu asia. On muistettava myös, ettei pieni lapsi välttämättä edes ymmärrä tällaisen käytöksen olevan väärää. (Söderholm ym. 2004; 102, 104.) Näiden asioiden vuoksi seksuaalisen hyväksikäytön toteaminen voi olla joskus hyvin vaikeaa. Toteamista vaikeuttaa myös se, ettei seksuaalisestakaan hyväksikäytöstä jää välttämättä fyysisiä todisteita.

Rikoslaki (1889/39 6 §) määrittelee lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tapahtuvan silloin, kun aikuinen ihminen on sukupuoliyhteydessä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tai, kun hän esimerkiksi koskettelemalla tekee alle 16-vuotiaalle lapselle seksuaalisen teon, mikä on omiaan aiheuttamaan lapselle vahinkoa tai hän saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon. Lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi katsotaan myös se, kun lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettava lapsen kanssa samassa taloudessa asuva henkilö toimii edellä mainituilla tavoin 16 vuotta täyttäneen, mutta alle 18-vuotiaan lapsen kanssa. Vanhempaan rinnastettavalla henkilöllä tarkoitetaan yleensä lapsen isä- tai äitipuolta, sijaisvanhempaa tai ottovanhempaa. Suomessa määrätty lasta suojaava yleinen suojaikäraja on 16 vuotta,

mikä tarkoittaa, että alle 16-vuotiaan lapsen kanssa seksuaalinen kanssakäyminen on rikos. Myös 18 vuotta on Suomessa merkittävä rikosoikeudellinen suojaikäraja, sillä sitä nuoremman lapsen kanssa perhepiirissä tapahtuva seksuaalinen kanssakäyminen on kielletty. Suojaikäraja ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti tulkittavissa, sillä nuorten keskinäiset seksuaaliset teot eivät ole automaattisesti rikolliseksi luokiteltavia. Sen sijaan lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä määriteltäessä huomioon otetaan, kuinka merkittävästi osapuolten ikä sekä henkinen ja fyysinen kehitys poikkeavat toisistaan. (Hirvelä 2007; 25, 27.)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on luokiteltavissa törkeäksi silloin, kun teon kohteena olevalle lapselle on hänen ikä- ja kehitystasonsa vuoksi teosta mahdollisesti erityistä vahinkoa tai kun teko tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla tai kun lapsella on tekijää kohtaan erityinen luottamus- tai riippuvuussuhde, mikä on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa (Rikoslaki 1889/39 7 §). Olennaista on, ettei teon rikokseksi luokittelamiseen vaadita, että lapselle olisi aiheutunut siitä vahinkoa. Ratkaisevaa on se, että vaara vahinkoon on ollut, mikä yleensä liittyy tapauksiin, joissa epäillään tapahtuneen seksuaalista hyväksikäyttöä (Hirvelä 2007, 29).

2.4 Laiminlyönti

Lasten kaltoinkohtelun yksi osa-alue on laiminlyönti, joka tarkoittaa lapsen tai nuoren hoidon ja huolenpidon puutteellisuutta. Tällöin lapsen perustarpeista ei huolehdi riittävän hyvin fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti. (Ivanoff ym. 2007, 213.) Lapsen perustarpeisiin määritellään yleisesti kuuluvan riittävä ravinto, puhtaus, vaatetus, turvallisuus, terveydenhuolto ja koulutus. Vielä näitäkin tärkeimpinä pidetään kuitenkin rakkautta, arvostusta, hyväksyntää sekä lapsen nähdyksi ja kuulluksi tulemistä. (Söderholm ym. 2004, 60.) Lapsen laiminlyönti voi siis tarkoittaa sitä, että lapsesta ei välitetä eikä hän saa riittävästi positiivista huomiota. Laiminlyönti voi vaihdella kestoaltaan, sekä se voi olla eriasteista ja erityyppistä. Hoidon laiminlyönti havaitaan usein vasta lapsen oireillessa somaattisesti. (Ivanoff ym. 2007, 213.)

Laiminlyönti luokitellaan tavallisimmaksi lapsen kaltoinkohtelun muodoksi, vaikka täysin tarkkaa tilastotietoa sen yleisyydestä ei olekaan saatavilla. Eri maiden tutkimustulokset eriävät toisistaan osaltaan sen vuoksi, että eri kulttuureissa laiminlyönti määritellään eri tavoin. Lapsen laiminlyöntiä on vaikeampi todeta kuin esimerkiksi fyysistä pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Sen määrittelemistä on vaikeuttanut eri ammattilaisten eriävät näkemykset siitä, mikä on laiminlyöntiä. Oman vaikeutensa mukaan on tuonut alan puutteellinen koulutus sekä viranomaisten yhteistyön vakiintumattomuus. (Söderholm ym. 2004, 57–59.)

Lapsen laiminlyönti voidaan jakaa lapsen erilaisten perustarpeiden mukaan neljään ryhmään sen sijaan, että puhuttaisiin vain yleisesti lapsen perustarpeiden huomiotta jättämisestä. Nämä neljä ryhmää ovat lapsen fyysinen laiminlyönti, emotionaalinen laiminlyönti, lääketieteellisen hoidon laiminlyönti ja koulutuksellinen laiminlyönti. Fyysinen laiminlyönti liittyy olennaisesti ympäristötekijöihin, jotka eivät vastaa lapsen tarpeita. Siihen kuuluu esimerkiksi riittämätön lapsen ravitsemuksesta ja hygieniasta huolehtiminen. Lasta ei valvota riittävästi, minkä vuoksi hän voi ajautua vaarallisiin tilanteisiin tai hänet saatetaan esimerkiksi unohtaa johonkin paikkaan. Lapsi jää vaille hänestä vastuussa olevan aikuisen ohjausta ja tukea sellaisissakin tilanteissa, joista selviytymiseen hänen omat kykynsä eivät vielä riitä. Lapsen emotionaalinen laiminlyönti tarkoittaa sitä, että lapsi ei saa tarpeeksi rakkauden osoituksia, hyväksyntää ja arvostusta. Tällaisista oloista on vaikea saada ulkoisia merkkejä, minkä vuoksi laiminlyönnin toteaminen on hankalaa. (Söderholm ym. 2004, 61.) Emotionaalisuuden laiminlyönti aiheuttaa häiriöitä lapsen kontaktikyvyyn kehittämisessä sekä kiintymisessä, mikä aiheuttaa herkästi ongelmia myös lapsen myöhemmällä iällä. (Ivanoff ym. 2007, 213.) Pitkään jatkuva emotionaalinen laiminlyönti vahingoittaa kaikkia lapsen toiminta-alueita (Söderholm ym. 2004, 62).

Lapsen lääketieteellisen hoidon laiminlyönnissä on yleisesti kyse siitä, että lapsen vanhempi on välinpitämätön huolehtimaan lapsensa tarpeen mukaisesta terveydenhuollosta. Hän voi laiminlyödä lääkärin määräämien hoito-ohjeiden noudattamisen tai esimerkiksi kieltäytyä lääketieteellisestä hoidosta omiin uskomuksiinsa vedoten. Vanhemman aiheuttaman lapsen lääketieteellisen hoidon laiminlyönnin tunnistamiseksi on tärkeää, että hoitohenkilökunta selvittää tarkoin, miksi lapsen

hoito on puutteellista. Lapsen koulutuksellinen laiminlyönti voi olla vanhempien puolelta yksinkertaisesti sitä, ettei lasta toimiteta kouluun tai he suhtautuvat negatiivisesti esimerkiksi lapsen tarvitsemaan tukiopetukseen. Koulutuksellinen laiminlyönti voi johtua myös yhteiskunnallisista toimenpiteistä esimerkiksi opettajien lomautusten tai lapsen tarvitseman koulunkäynnin erityistuen riittämättömän järjestämisen muodossa. (Söderholm ym. 2004, 62–63.)

Myös vanhemmat ja ympäristö voivat vaatia lapselta liikaa, mikä ahdistaa lasta niin, että hän saattaa jopa vahingoittaa itseään. Laiminlyönti voi ilmetä myös passiivisena väkivaltana. Tämän seurauksena lapsen kokonaisvaltainen kehitys voi häiriintyä. Vanhempien tulisi suojata lasta myös hyvinvointia uhkaavilta ärsykeiltä. Näitä voi olla internetistä ja televisiosta tulevat lapselle sopimattomat aineistot. Aikuisten maailma on nykyisin liian helpolla myös lasten ulottuvilla aivan liian varhaisessa iässä. (Ivanoff ym. 2007, 213.)

Tässä opinnäytetyössä lasten kaltoinkohtelua tarkastellaan alle kouluikäisten lasten osalta. Opinnäytetyössä kartoitetaan työntekijöiden kokemuksia kaikista kaltoinkohtelun osa-alueista sen sijaan, että keskityttäisiin vain fyysiseen tai psyykkiseen pahoinpitelyyn, seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai laiminlyöntiin.

3 TUNNISTAMINEN

Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöillä on tärkeä rooli lasten kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Lastenneuvolan sekä päiväkodin työntekijät tapaavat lapsia ja heidän perheitään ja heillä on hyvät mahdollisuudet tunnistaa lapsen epäasiallinen kohtelu. (Taskinen 2003, 29.) Laajalti maailmassa on havaittu tarvetta lisäkoulutusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Huolestuttavaksi on koettu sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten vähäinen puuttuminen lasten kaltoinkohteluun, vaikka he tapaavat perheitä säännöllisesti. (Gilbert, Kemp, Thoburn, Sidebotham, Radford, Glaser & MacMillan 2008, 173.) Huoli voi nousta lapsen psyykkisistä oireiluista, poissaoloista, jatkuvasta sairastelusta tai käytöksen muuttumisesta. Päivähoidon ja neuvolan välinen yhteistyö on tunnistamisessa ensisijaisen tärkeää. (Taskinen 2003, 29.)

Lasten kaltoinkohtelun tunnistamista vaikeuttavat ilmiöön liittyvät eettiset ongelmat. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden velvollisuus on puuttua asiaan lapsen etua ajatellen. Ongelmia muodostuu kuitenkin tilanteissa, joissa työntekijällä on vahva epäily lasten kaltoinkohtelusta, mutta lapsi ei ole halukas puhumaan asiasta ja vahvistamaan työntekijän epäilyksiä. Huoli lapsen hyvinvoinnista voi olla erittäin ahdistavaa työntekijälle. Hän ei voi kuitenkaan tehdä päätöksiä omien tunteidensa perusteella, sillä epäily voi olla myös virheellinen. (Taskinen 2003, 110.)

3.1 Kaltoinkohtelun merkit

Fyysisen pahoinpitelyn mahdollisuutta tulee epäillä silloin, kun lapsella on fyysisiä vammoja, mutta selitys ei täsmää löydösten kanssa. Toistuvien mustelmien eri puolilla kehoa sekä selittämättömien oireiden tulisi saada työntekijät selvittämään asiaa. Työntekijöille on ohjeistukset, missä vaiheessa tulee käynnistää pahoinpitelytutkimukset. Tärkein huomioitava asia on lapsen ikä, sillä mitä nuoremmasta lapsesta on kyse, sitä herkemmin tulee murtumatapauksissa epäillä pahoinpitelyä. Sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus epäillessään lapsen fyysistä pahoinpitelyä. (Taskinen 2003, 38–39.)

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen alkaa useimmiten lapsen omasta kertomuksesta tai läheisten aikuisten huolesta. Joskus epäily voi herätä muiden tutkimusten yhteydessä. Lastenneuvolan tai päiväkodin työntekijän epäillessä hyväksikäytön mahdollisuutta tulee asiaa lähteä varoen selvittämään. Lapsi saattaa itse mainita asiasta esimerkiksi leikin yhteydessä, mutta lapsi harvemmin kertoo oma-aloitteisesti asiasta työntekijöille. Lasta tulee kuunnella ja ottaa asia vakavasti, mutta häntä ei saa painostaa puhumaan. Työntekijän, jolle lapsi asiasta kertoo, tulee pysyä rauhallisena, mutta asiasta on välittömästi tehtävä lastensuojeluilmoitus. (Taskinen 2003, 50–51.)

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä kärsivä lapsi ei kuitenkaan aina puhu asiasta itse, vaan epäily voi alkaa lapsen käytöksen ja oireiden perusteella. Lapsella voi olla erilaisia fyysisiä merkkejä, kuten mustelmia sisäreisissä, selässä, käsivarsissa tai genitaalialueella. Käyttöoireet voivat olla melko rajuja, mutta niiden tulkinnessa tulee olla varovainen, sillä syitä voi olla monia. Lapsi voi olla levoton, masentunut tai jopa yliseksuaalinen. Osa lapsista saattaa myös yrittää olla huomaamattomia, ettei asia tulisi ilmi. Lapsella voi ilmetä psykosomaattisia oireita, kuten syömisvaikeuksia, unihäiriöitä tai vatsakipuja. Työntekijän epäillessä lapsen oireiden perusteella hyväksikäyttöä tai muuta lapsen kaltoinkohtelua tulee hänen keskustella asiasta perheen kanssa. Perheelle ei tule kertoa epäilystään suoraa, vaan työntekijän tulisi ilmaista huolensa lapsen hyvinvoinnista ja suositella asian selvittämistä. (Taskinen 2003, 52–56.)

Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen – Yhteistyötä yli ammattirajojen on Tampereella tehty tutkimus vuodelta 2008. Tutkimuksesta nousi esille, että työntekijöiden huoli kaltoinkohtelusta herää usein joko lapsesta tai hänen käyttäytymisestään tehtyjen havaintojen perusteella. Joskus huoli on herännyt vanhempien toiminnan tai heidän kanssa käydyn keskustelun kautta. Tutkittavien mukaan kaltoinkohtelun merkit ovat monenlaisia ja tunnistamiseen vaikuttaa, mistä kaltoinkohtelun osa-alueesta on kysymys. (Lehtimäki 2008, 30.)

3.2 Kaltoinkohtelun riskitekijät

Lapseen kohdistuvan kaltoinkohtelun mahdollisuutta lisäävät tietyt riskitekijät, jotka liittyvät lapseen tai vanhempiin tai heidän käyttäytymiseensä tai yleisesti perheen tilanteeseen. Lapsen käyttäytyminen, jonka vanhemmat mieltävät negatiiviseksi, voi vaikuttaa kaltoinkohtelun ilmenemiseen. Tällaista käyttäytymistä ovat esimerkiksi itkuisuus, tottelemattomuus, uhma sekä erilaiset käyttäytymisongelmat. Lapseen liittyviä riskitekijöitä ovat lisäksi lapsen vammaisuus, heikko ja kielellinen kehitys sekä keskosuus. (Paavilainen & Flinck 2008, 12.)

Vanhempiin ja heidän käyttäytymiseensä liittyviä riskitekijöitä ovat esimerkiksi päihteiden käyttö, tunnekyllmyys, vakava sairaus, yksinhuoltajuus, lapsuuden traumat sekä vaikeus selviytyä vaativista tilanteista. Kaltoinkohtelua lisääviä perheen tilanteeseen ja käyttäytymiseen liittyviä riskitekijöitä ovat puolestaan muunmuassa monilapsisuus, heikko taloudellinen tilanne, aiempi lastensuojelutausta, perheen sisäisen vuorovaikutuksen ongelmat sekä perheen kriisit. On kuitenkin muistettava, että vaikka perheessä esiintyisi jokin tai joitakin näistä riskitekijöistä, se ei automaattisesti johda lasten kaltoinkohteluun. (Paavilainen & Flinck 2008, 12–14.)

Hentilä, Ellonen, Paavilainen, Kääriäinen ja Koivula (2010, 269) ovat Tampereen neuvoloissa vuonna 2008 tekemässään pilottitutkimuksessa huomanneet, että lapsiin kohdistuvien väkivaltatilanteiden laukaisevat tekijät liittyivät joko lapsen omaan toimintaan, vanhempiin tai arjen sujumattomuuteen. Tutkimuksen mukaan lapsen toimintana tottelemattomuus, aggressiivisuus, kiukuttelu, uhmaaminen, huono käytös ja riitely olivat laukaisevia tekijöitä. Yleisimmät vanhempiin liittyvät tekijät olivat puolestaan väsymys, vaaran estäminen, opetuksen nimissä toimiminen, kiire, maltin menetys, häiriintyminen, tyytymättömyys, harmiton tapa, stressitilanteet ja voimattomuus. Väkivaltaan johtaneet arjen sujumattomuuden tilanteet liittyivät ruokailuun, aamu- sekä iltatoimiin ja pukeutumiseen.

3.3 Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy

Lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy edellyttää samanaikaisesti koko väestöön kohdistuvaa ehkäisevää työtä sekä riskiperheisiin kohdistuvaa ennaltaehkäisyä. Lasten kaltoinkohtelun vähentäminen vaatisi laaja-alaista varhaisen puuttumisen kehittämistä. (Iivonen 2006.) Sosiaali- ja terveysalalla tulisi myös panostaa naisiin kohdistuvan perheväkivallan ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen ja hoitamiseen, sillä näin voitaisiin tehokkaasti vaikuttaa myös lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Perheissä, jossa on parisuhdeväkivaltaa, on suuri riski myös lasten kaltoinkohteluun. (Paavilainen & Pösö 2003, 101.)

Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat suuri riski perheessä lapsen kaltoinkohtelun esiintymiselle. Näiden palveluiden saatavuuden parantaminen tukisi vanhempien jaksamista ja ennaltaehkäisisi lasten kaltoinkohtelua. (Iivonen 2006.) Vanhempien jaksamiseen yleisestikin tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja hakea tarvittaessa tukea esimerkiksi lastenhoitoon. Vanhempien syyllistämisen sijaan tulee apua tarjota perheelle riittävän ajoissa, jotta voidaan ennaltaehkäistä tilanteen pahenemista. (Paavilainen & Pösö 2003, 95.) Moniammatillista yhteistyötä kehittämällä voitaisiin omalta osaltaan ennaltaehkäistä lasten kaltoinkohtelua. Tiedonkulun parantaminen eri tahojen välillä lisäisi nopeampaa puuttumista tilanteisiin ja parantaisi lasten turvallisuutta. (Iivonen 2006.)

Tässä opinnäytetyössä tunnistamisella tarkoitetaan sitä, kuinka lastenneuvolassa tai päiväkodissa työntekijät pystyvät tunnistamaan lasten kaltoinkohtelua. Tunnistamista pohditaan myös kaltoinkohtelua lisäävien riskitekijöiden kautta sekä lasten kaltoinkohtelua ennaltaehkäisevien keinojen näkökulmasta. Kaltoinkohtelun tunnistamista pohditaan alle kouluikäisten lasten osalta, jolloin lastenneuvolan ja päiväkodin työntekijät ovat tärkeässä roolissa tunnistamassa kaltoinkohtelua.

4 PUUTTUMINEN

Puuttumisella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sitä, että lasten kaltoinkohtelun huomattessaan työntekijä ei sulje silmiään tilanteelta, vaan ryhtyy rohkeasti selvittämään tilannetta. Lasten kanssa työskentelevillä henkilöillä on lastensuojelulain (2007/417, 25 §) mukaan velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli he työssään huomaavat jonkin lapsen kohdalla lastensuojelua vaativan tilanteen. Lastensuojeluilmoitus on siis yksi puuttumisen muoto. Puuttumista voi myös olla esimerkiksi asian puheeksi ottaminen työyhteisössä tai suoraan lapsen vanhemman kanssa. Lievemmissä tapauksissa sekä silloin, kun työntekijä epäilee tilanteen tulevaisuudessa johtavan lapsen kaltoinkohteluun, voi puuttuminen olla erilaisten ennaltaehkäisevien tukitoimien miettimistä ja järjestämistä perheelle.

Lasten kaltoinkohtelu on vaikea asia käsitellä sekä perheessä että joidenkin työntekijöiden keskuudessa. Kaltoinkohtelun kieltämiselle on monia syitä, jotka vaikeuttavat työntekijän siihen puuttumista. Söderholm (2004, 12) puhuu emotionaalista kieltämisestä, jossa aikuiset kieltävät lapsen ahdistavan todellisuuden olemassaolon ja tällöin aikuisten solidaarisuus toisiaan kohtaan menee lasten edun edelle. Näin lapsen yritys viestittää kaltoinkohtelusta jää työntekijältä näkemättä. Työntekijöillä on myös joissain tapauksissa liian vähän tietoa lastensuojelulaista, jolloin väärän ilmoituksen pelossa ilmoitus saatetaan jättää tekemättä (Söderholm ym. 2004, 12). Työntekijät tarvitsevat ja kaipaavatkin lisää koulutusta lastensuojeluun ja kaltoinkohtelun tunnistamiseen liittyen. Lasten kaltoinkohteluun puuttumista vaikeuttaa osaltaan kulttuuriset tekijät ja eroavaisuudet siinä, mikä mielletään kaltoinkohteluksi. (Hentilä ym. 2010, 262.)

4.1 Varhainen puuttuminen

Lasten kaltoinkohteluun varhainen puuttuminen on tärkeää. Lapsi voi olla jo vastasyntyneenä väkivallan kohde ja tämä on suuri riski lapsen terveydelle. (Paavilainen & Pösö 2003, 97.) Varhaislapsuudessa aivot kehittyvät nopeasti ja ovat silloin erityisen herkäät traumaattisille kokemuksille. Mikäli kaltoinkohteluun puuttuminen viivästyy, lapsi joutuu ilman omaa syytään kierteeseen, mikä voi pitkään jat-

kuessaan vaarantaa hänen kasvunsa ja kehityksensä. Lasten kaltoinkohtelu voi myös ulottua niin pitkälle, että se vaikuttaa lapsen kykyyn toimia itse aikuisena ollessaan turvallisena vanhempana. (Söderholm ym. 2004, 13–14.)

Varhainen puuttuminen on helpompaa, jos perhe tunnetaan ja tiedetään heillä olevan riskitekijöitä, mitkä voivat johtaa lapsen kaltoinkohteluun. Perheelle tulee tarjota riittävän ajoissa apua ja tukea. Tämä voi tapahtua jo ennen lapsen syntymää. Lastenneuvolan terveydenhoitajat ovat hyvässä asemassa lasten laiminlyönnin varhaisessa tunnistamisessa ja avun tarjoamisessa. (Söderholm ym. 2004, 72–73.) Lapsen monipuolisella kehityksen ja kasvun seurannalla neuvolassa pyritään varmistamaan lapsen normaali kehitys. Neuvolassa keskustellaan vanhempien kanssa lapsen normaalista kehityksestä ja vanhempien huolia kuunnellaan. Varhainen puuttuminen perheen ongelmiin on mahdollista, kun neuvolassa keskitytään koko perheen hyvinvointiin. (Paavilainen & Pösö 2003, 95.)

4.2 Puheeksi ottaminen

Lasten kaltoinkohtelun puheeksi ottaminen mahdollistaa varhaisen puuttumisen ja väkivallan ehkäisemisen. Lasten kaltoinkohtelu ei ole sallittua, mutta asioiden puheeksi ottamisella viestitetään perheelle, että asiasta saa puhua ja siihen voi saada apua. Asian puheeksi ottamisella lisätään lasten terveyttä ja turvallisuutta. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ottaessa lasten kaltoinkohtelun esille luonnollisesti ja rutiininomaisesti, on myös asiakkaan helpompi puhua asiasta. (Paavilainen & Pösö 2003; 97,100.)

Kaltoinkohteluun puututtaessa yhtenä menetelmänä on puheeksiotto. Tämä huolen puheeksiotto toimii tilanteissa, jossa huoli lapsen hyvinvoinnista halutaan ottaa vanhempien kanssa käsittelyyn. Huolen puheeksiotto toteutetaan kunnioittavana keskusteluna, jonka tavoitteena on poistaa lasta koskeva huoli. Huolen puheeksiottoa on kehitelty ja sen toimivuutta arvioitu vuosien ajan. Menetelmästä on saatu hyviä kokemuksia pulmallisten tilanteiden hahmottamisessa sekä vahvistamaan kontaktia vanhempien kanssa. (Eriksson & Arnkill 2005; 12, 18.)

Puheeksiotto -menetelmästä on työntekijöille lomake, joka sisältää kysymyksiä, mitä työntekijän tulee käydä läpi ennen puheeksiottotilannetta. Työntekijän tulee pohtia tarkasti huoltaan, jäsenellä sitä ja miettiä sen suuruutta. Huolta pohdittaessa on tärkeää miettiä myös perheen voimavaroja. Puheeksi ottamisessa on tärkeää löytää voimavaroja, joiden kautta perhettä voi lähteä tukemaan vaikeassa tilanteessa. Huolen puheeksi ottamisessa olisi hyvä lisäksi pohtia etukäteen, minkälaisista tukea voisi perheelle tarjota. Työntekijän on tärkeää myös suunnitella, millä tavoin huolen aikoo ilmaista ja pohtia vanhempien mahdollisia reaktioita. Ennakoinnissa on tärkeintä pohtia, hyödyttääkö puheeksiotto tätä perhettä ja olisiko muuta menetelmää huolen selvittämiseksi. Puheeksioton tärkein tavoite on kuitenkin yhteistyön käynnistäminen lapsen auttamiseksi. (Eriksson & Arnkill 2005, 13–16.)

Puheeksioton keskustelu tulee suorittaa rauhallisessa tilassa ja työntekijän tulee varata tähän riittävästi aikaa. Joissain tilanteissa puheeksiotto tulee tehdä työparin kanssa, kuten mahdollisesti aggressiivisesti asiaan suhtautuvien vanhempien kanssa. Keskustelun jälkeen on työntekijän tärkeä arvioida puheeksiottomenetelmän toimivuutta; oliko menetelmästä apua ja vähenikö huoli? Vaikka vaikean asian esiin tuomista jännitetään, niin puheeksiottomenetelmällä on onnistuttu pääsemään parempaan kontaktiin vanhempien kanssa ja saatu yhteistyö toimimaan. (Eriksson & Arnkill 2005, 16–19.)

4.3 Kaltoinkohdellun lapsen kohtaaminen

Kaltoinkohtelun ilmetessä tulee työntekijän huolehtia, ettei lapsi pääse unohtumaan. Asioiden selvittelyssä ovat vanhemmat keskipisteessä ja lapset jäävät vielä usein huomioimatta. Lapset tarvitsevat apua samalla tavalla kuin aikuisetkin perheessä olevaan väkivaltaan. (Oranen & Keränen 2006, 63.) Kaltoinkohtelua kokeneen lapsen kohtaamisessa on ensisijaisen tärkeää, että lapsen tullessa asiasta itse kertomaan, työntekijä ottaa välittömästi hänen puheensa vakavasti. Lapsen kannalta tämä on erittäin tärkeää, sillä jos ensimmäinen aikuinen, kenelle hän asiasta uskaltaa puhua ei usko häntä, niin lapsi kokee pettymyksen tunteita eikä mitään luultavimmin ota asiaa uudestaan puheeksi. Lapselle tulisi heti painottaa, että hän teki

oikein kertoessaan asiasta. Kaikki kaltoinkohtelua kokevat lapset eivät kuitenkaan uskalla asiaa ottaa itse laisinkaan puheeksi. (Holmberg 2000, 25.)

Työntekijän kohdatessa kaltoinkohdellun lapsen tulee hänen toimia rauhallisesti ja kertoa lapselle, että hän voi luottaa työntekijään. Lapsella voi usein olla mukana jokin tärkeä esine, kuten pehmolelu, joka toimii turvana lapselle. Tätä tärkeää esinettä ei missään nimessä saa viedä lapselta pois. Kaltoinkohtelun tullessa ilmi voi lapsi pelätä tulevaisuutta ja olla huolissaan vanhemmistaan. Lapselle tulee kertoa rehellisesti asian etenemisestä huomioiden hänen ikätasonsa. Lapsi saattaa suojella vanhempiaan tilanteessa ja pelätä tekevänsä väärin, jos hän kertoo asiasta. Työntekijän tulee kuitenkin hienovaraisesti ottaa kaltoinkohtelu puheeksi niin, että vetäytyvälläkin lapsella olisi mahdollisuus kertoa asiasta. Jos lapsi ei halua asiasta puhua tulee havainnoida lapsen leikkiä ja tulkita hänen tunteitaan. (Holmberg 2000, 20–21.)

Kohdatessa kaltoinkohdellun lapsen tulee työntekijän kertoa lapselle, että hänen kokemansa fyysinen tai psyykkinen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole oikein. Lapsen kanssa tulee myös keskustella siitä, että tämä ei ole lapsen syytä. Monet lapset ajattelevat perheessä tapahtuvan väkivallan johtuvan siitä, etteivät he ole olleet riittävän kilttejä. Lapselle tulee myös kertoa, että kaikenlaisten tunteiden ilmaisu on sallittua ja niistä voi puhua. (Holmberg 2000, 20–24.) Kaltoinkohtelua kokenut lapsi pystyy helpoiten kertomaan kokemuksistaan, jos hän on kahden kesken työntekijän kanssa. Työntekijän on kiinnitettävä huomiota tapaan, miten hän puhuu väkivallasta. Jos lapsesta tuntuu, että työntekijän on vaikea puhua kaltoinkohtelusta, niin hänkään ei halua puhua kokemuksistaan. (Oranen & Keränen 2006, 70.)

Kaltoinkohdeltua lasta kohdatessa tulee asioista aina puhua lapsen ikä huomioiden. Työntekijän tulee arvioida lapsen vointia ja tarvetta muulle avulle. Perheelle voi suositella perheneuvolaa lapsen terapian tarpeen arvioimiseksi. Pienemmän lapsen kohdalla tulee työntekijän huomioida lapsi ja järjestää lapselle turvallinen olo. Lapsen kokemia asioita voi myös yhtenä työmuotona yrittää saduttaa lapsen kanssa. Lapset samaistuvat sadussa oleviin hahmoihin ja voivat tätä kautta purkaa

tunteitaan. Tärkeintä kuitenkin on huomioida lapsi kokonaisvaltaisesti ja antaa lapselle mahdollisuus käsitellä kokemuksiaan. (Holmberg 2000, 25–27.)

4.4 Työntekijän jaksaminen

Lasten kaltoinkohtelua kohdatessa työntekijän mielessä pyörii paljon ajatuksia. Työntekijän ei kuitenkaan tarvitse yksin ratkoa ajatuksiaan ja epäillessään kaltoinkohtelua voi keskustella kollegoiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Työntekijät tarvitsisivat myös työnohjausta välttääkseen turhautumisen perheväkivaltaa kohdatessaan ja kyetäkseen paremmin kohtaamaan lasten kaltoinkohteluun liittyviä asioita. (Paavilainen & Pösö 2003, 96–98.) Työntekijä voi kokea myös perheen ongelmatilanteessa voimattomuuden tunnetta ja pohtia omaa rooliaan perheen auttajana. Moniammatillisen yhteistyön merkitys on nykyisin tullut selkeämmin esiin ja tiedostetaan, että asioita ei voi yksin hoitaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 115.)

Tutkimuksessa Ikääntyvien neuvolaterveydenhoitajien työssä jaksaminen - terveydenhoitajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia ilmeni, kuinka moni asia vaikuttaa työssä jaksamiseen. Kertoessaan neuvolatyöstään tutkittavat nostivat esille asiakaskontaktien kuormittavuuden vaikutuksista työssä jaksamiseen. Oleellisina tunnuspiirteinä nostettiin asiakkaiden ongelmissa ja tarpeissa tapahtuneet muutokset. Lasten pahoinpitelyt ja huostaanottojen yleistymisen koettiin jaksamista heikentäväksi. Tutkittavat toivat esille myös sen, että positiiviset asiakaskontaktit sen sijaan tukevat jaksamista. (Tauriala 2005; 41,55.)

Työntekijöiden työssä jaksamisesta tulisi huolehtia. Työntekijän kohdatessa lasten kaltoinkohtelua tulisi hänellä olla mahdollisuus konsultaatioon. Konsultoinnin mahdollisuus on erityisen tärkeä äkillisissä tilanteissa sekä esimerkiksi silloin, kun työntekijä on vastavalmistunut. Työpaikan omat koulutukset ovat yksi mahdollisuus pitää hyvää ammattitaitoa yllä ja antaa työntekijöille valmiuksia toimia vaikeissa tilanteissa. Tavoitteena kuitenkin on, että työntekijät säilyisivät inhimillisinä, lujina ja rohkeina koko työelämänsä ajan. (Paavilainen & Pösö 2003, 225–226.)

5 LASTENSUOJELULAKI

Suomessa on kattava lainsäädäntö, joka ohjaa sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden, niin terveydenhoitajien kuin lastentarhanopettajienkin, tekemää työtä. Mahkonen (2010, 15–16) kuvaa tätä lainsäädäntöä kolmitasoiseksi siten, että suurimman alueen täyttävät kansainväliset sopimukset ja Suomen perustuslain mukaiset perusoikeudet, keskimmaisella tasolla on erityisesti mihinkään ammattiryhmään kohdistumaton yleislainsäädäntö ja pienin taso muodostuu erityislainsäädännöstä. Lastensuojelulaki kuuluu tähän erityislainsäädännön alueeseen.

Tässä opinnäytetyössä lastensuojelulaki on osaltaan perustelemassa työntekijöiden puuttumista lasten kaltoinkohteluun. Lastensuojelulain tarpeenmukainen hallitseminen kuuluu sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden ammattipätevyyteen. Tässä opinnäytetyössä lastensuojelulakia ja siihen sisältyvää lastensuojeluilmoitusta tarkastellaan nimenomaan neuvolaterveydenhoitajien ja lastentarhanopettajien näkökulmasta.

5.1 Lastensuojelulain tarkoitus

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007/417, 1 §). Lapsen edun huomioonottaminen viranomaistyössä ja kaikissa lasta koskevissa toimenpiteissä korostuu laissa. Lapsen osallisuus häntä koskevissa asioissa ja oikeus erityiseen suojeluun sekä yhteiskunnan tarjoamat riittävät tukitoimenpiteet perheelle ja lapselle ovat keskeisiä lastensuojelulain painopisteitä. (Räty 2010, 1.) Lastensuojelulaissa lähtökohtana on vanhempien ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista, minkä vuoksi ongelma- ja kriisitilanteissa on tärkeää tukea koko perhettä (Lastensuojelulaki 2007/417, 2 §).

Lastensuojelulaki (2007/417, 3 §) määrittelee lastensuojeluksi lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sekä ehkäisevän lastensuojelun. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluu lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, avo-

huollon tukitoimenpiteet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Tämä on lastensuojeluviranomaisten tekemää työtä. Ehkäisevä lastensuojelu sen sijaan on huomattavasti laajemman työntekijäjoukon tekemää työtä, jota tehdään, kun lapsi ei ole lastensuojeluasiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelutyöllä pyritään sekä edistämään lapsen kasvua ja kehitystä että tukemaan vanhempiä vanhemmuuden tehtävässään. Päivähoito ja lastenneuvola kuuluvat tärkeisiin ehkäisevää lastensuojelutyötä tekeviin kunnan toimipisteisiin.

5.2 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelulain (2007/417, 25 §) mukaan jokaisella henkilöllä, joka toimii sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa harjoittavan yksikön, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa on velvollisuus ilmoittaa sosiaalihuollon vastaavalle toimielimelle, mikäli hän työssään saa tietoonsa lapsen, jonka tilanne edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Tällaiselle tilanteelle on ominaista huoli lapsen hoidon ja huollon laiminlyönnistä, kasvulle ja kehitykselle haitallisista kasvuolosuhteista tai lapsen vahingollisesta käyttäytymisestä. Lapsen fyysisen ja henkisen pahoinpitelyn sekä seksuaalisen hyväksikäytön tai niiden epäilyn yhteydessä nämä kriteerit täyttyvät selvästi (Räty 2010, 190). Laissa määrättyjen ilmoitusvelvollisten henkilöiden lisäksi oikeus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on myös muilla kuin edellä mainituilla henkilöillä, kuten lapsen isovanhemmilla tai naapureilla (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 §).

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä vain alle 18-vuotiaasta lapsesta. Lastensuojelulaissa ei ole erikseen määritelty tilanteita, joissa ilmoitus tulisi tehdä, vaan kynnys sen tekemiseen pitäisi olla mahdollisimman matala. Kyse on ennen kaikkea varhaisesta puuttumisesta, eikä lastensuojeluilmoitus johda lastensuojelutoimenpiteisiin, mikäli tarpeen selvityksessä ei ilmene niihin tarvetta. Tärkeintä on, että huoli lapsen tilanteesta ja hyvinvointia uhkaavista tekijöistä tulee viipymättä

lastensuojeluviranomaisten tietoon, jotta he voivat tehtävänsä mukaisesti selvittää, onko huoleen todella aihetta. (Räty 2010, 189–191.) Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen johtavia tilanteita tai syitä on lukemattomasti, mutta ilmoitus on tehtävä välittömästi esimerkiksi, kun lasta laiminlyödään, pahoinpidellään, käytetään seksuaalisesti hyväksi, alistetaan henkisesti, hän ei saa ikätasonsa mukaista hoitoa, lapsi on turvaton tai käyttäytyy poikkeavasti, on itsetuhoinen tai käyttäytyy seksualisoituneesti ikä- ja kehitystasolleen kuulumattomasti (Kaltoin kohdeltu lapsi 2008, 26).

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti. Ilmoituksen tekeminen on melko vapaamuotoinen menettely, sillä laissa ei ole erikseen tarkoin määritelty sen sisältöä ja ilmoitustapaa. Ilmoituksen voi välittää viranomaiselle esimerkiksi puhelimella, sähköpostilla tai faksilla ja tärkein sisältöä määrittävä tekijä on, että ilmoituksessa on viitattava huolta aiheuttaviin syihin. (Mahkonen 2010, 235.) Ilmoituksen voi halutessaan tehdä myös nimettömänä, paitsi jos kuuluu työtehtävänsä puolesta ilmoitusvelvollisten joukkoon, jolloin ilmoitus on aina tehtävä omalla nimellä (Räty 2010, 192–193). Tämä voi madaltaa esimerkiksi naapureiden kynnystä puuttua perheen huolestuttavaan tilanteeseen, sillä usein ilmoituksen tekemistä omalla nimellään leimaa pelko mahdollisesta kustosta ilmoituksen lapsen vanhempien taholta (Mahkonen 2010, 238). Lastensuojeluilmoitus on salassa pidettävä tieto, mutta asianosaisella on oikeus saada tieto ilmoituksesta, sen sisällöstä ja mahdollisesta ilmoittajasta, ellei siihen ole erikseen säädettyä painavaa estettä (Räty 2010, 194–196).

Lastensuojelulakiin 1.3.2010 voimaan tulleiden uudistusten mukaan edellä esitetty perinteinen lastensuojeluilmoitus on saanut rinnalleen kaksi uutta tapaa ilmoittaa viranomaisille huolesta; pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi ja ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen. Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tehdään yhdessä lapsen tai hänen vanhempiensa kanssa. Pyyntöstä on käytävä selkeästi ilmi ne syyt, jotka ovat johtaneet pyynnön tekemiseen. Pyyntö lastensuojelutarpeen ilmoittamisesta on myös tehtävä viipymättä samaan tapaan kuin lastensuojeluilmoituskin. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään nimensä mukaisesti ennen lapsen syntymää sellaisissa tapauksissa, joissa on syytä epäillä, että syntymän jälkeen lapsi tulisi tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi. Näis-

sä tapauksissa lastensuojeluasiakkuus alkaa lapsen syntymän jälkeen. (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 a § ja 25 c §; Mahkonen 2010, 37.)

Mahkonen (2010, 217) nostaa esille kysymyksen, joka usein huolettaa ja herättää epätietoisuutta ilmoitusvelvollisten keskuudessa: mikä on ilmoitusvelvollisuuden ja salassapitovelvollisuuden keskinäinen järjestys? Vastaus kysymykseen löytyy suoraan Lastensuojelulain 25 §:stä, jossa todetaan lastensuojelutapauksissa työntekijän ilmoitusvelvollisuuden menevän salassapitovelvollisuuden edelle.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laadullisen tutkimuksen keinoin kuvata tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta ja selvittää, minkälaisia keinoja heillä on puuttua lasten kaltoinkohteluun. Opinnäytetyöllä haluttiin myös saada selville, minkälaista tukea työntekijät saavat puuttuessaan lasten kaltoinkohteluun.

Tavoitteena oli saada haastatteluun osallistuvat työntekijät pohtimaan omalta osaltaan lasten kaltoinkohteluun puuttumisen tärkeyttä sekä omaa kykyään puuttua ongelmaan. Opinnäytetyön toivottiin myös tavoittavan muita työntekijöitä, sillä valmis työ toimitettiin Lahden kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden keskuksen sekä Hollolan kunnan varhaiskasvatuspalveluihin. Opinnäytetyöllä haluttiin nostaa esille lasten kaltoinkohteluun kohdistuvan varhaisen puuttumisen tärkeys.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten työntekijät ovat puuttuneet lasten kaltoinkohteluun?
2. Millaiseksi työntekijät kokevat kaltoinkohteluun puuttumisen?
3. Millaista tukea työntekijät ovat saaneet kaltoinkohteluun puuttumisessa?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyössä käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla ja analysoitiin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Kohderyhmänä tässä opinnäytetyössä olivat Lahden kaupungin neuvolaterveydenhoitajat ja Hollolan kunnan lastentarhanopettajat.

Opinnäytetyöprosessi alkoi helmikuussa 2011 opinnäytetyöprosessiin ilmoittautumisella. Tuolloin oli tiedossa käsiteltävä aihe. Välittömästi tästä alkoi lähdeaineiston etsiminen ja kirjallisuuteen tutustuminen. Opinnäytetyösuunnitelma laadittiin ja otettiin yhteyttä mahdollisiin toimeksiantajiin huhti- toukokuussa ja suunnitelmaseminaari pidettiin 13.5.2011. Kesän ja alkusyksyn aikana kirjoitettiin teoriaperustaa, haettiin tarvittavat tutkimusluvut Lahden kaupungilta (liite 1) ja Hollolan kunnalta (liite 2) sekä laadittiin toimeksiantosopimukset. Aineisto kerättiin teemahaastatteluilla lokakuun aikana ja samaan aikaan alkoi myös aineiston analyysi. Tulokset koottiin joulukuussa ja julkaisuseminaarin ajankohta oli 19.1.2012.

7.1 Tutkimusmenetelmä ja kohderyhmä

Menetelmälliseksi lähtökohdaksi on tässä opinnäytetyössä valikoitunut laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on monien valintojen edessä käyttämänsä suuntauksen, tiedonhankinta-, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien suhteen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadullisessa tutkimuksessa korostuu todellisuus ja siitä saatavan tiedon subjektiivinen luonne sekä tutkittavien näkökulma ja tarkastelun kohteena ovat yksittäiset tapahtumat. Laadullisessa tutkimuksessa keskeisenä ovat tutkittavien kokemukset, joiden pohjalta pyritään luomaan tutkittavasta ilmiöstä mielekäs teoreettinen kokonaisuus ja tulkinta. Laadullinen tutkimusprosessi on joustava ja aineistonkeruu, analyysi, tulkinta ja raportointi tapahtuvat osittain samanaikaisesti. (Puusa & Juuti 2011, 47–51.) Laadulliselle tutkimukselle tyypillistä on pienen otannan käyttö ja siihen kuuluvien tapausten harkinnanvarainen valikoituminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään yleensä tekemään tarkkoja analyyseja koh-

teesta ja harkinnanvaraisen otannan kautta voidaan löytää tarkoituksen mukainen kohdejoukko. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään välttämään ennakko-oletusten asettamista tutkittavasta ilmiöstä ja pyrkimyksenä on tehdä päätelmiä mahdollisimman aineistolähtöisesti. (Eskola & Suoranta 2000, 18–19.) Tässä opinnäytetyössä laadullisen tutkimusmenetelmän valinta oli luontevaa, sillä tarkoituksena oli kartoittaa tutkittavien kokemuksia lasten kaltoinkohtelusta ja tehdä niistä päätelmiä.

Tässä opinnäytetyössä kohderyhmänä olivat Lahden kaupungin neuvolaterveydenhoitajat ja Hollolan kunnan lastentarhanopettajat. Aluksi tarkoituksena oli haastatella sekä kolmea neuvolaterveydenhoitajaa että kolmea lastentarhanopettajaa, mutta tutkimuksen edetessä haastateltujen lastentarhanopettajien lukumäärä muuttui kahdeksi. Kolmatta haastatteluun halukasta lastentarhanopettajaa ei yhteydenottopyynnöistä ilmaantunut määräaikaan mennessä, joten päädyttiin viiden haastattelun otokseen. Aiheena lasten kaltoinkohtelu on kuitenkin arka ja monet työntekijät eivät ehkä ole työhistoriansa aikana kohdanneet kaltoinkohdeltuja lapsia, minkä takia ei haluttu liikaa painostaa työntekijöitä osallistumaan. Hirsjärvi ja Hurmekin (2000, 85) muistuttavat, että on kunnioitettava haastattelusta kieltäytyvän päätöstä. Haastateltavat neuvolaterveydenhoitajat valikoituivat toimeksiantajan yhteyshenkilön tekemällä kartoituksella. Lastentarhanopettajat puolestaan tavoitettiin olemalla sähköpostitse yhteydessä Hollolan kunnan päiväkoteihin, joista saatiin vapaaehtoisten ja halukkaiden henkilöiden yhteystiedot. Vapaaehtoisiksi ilmoittautuneisiin otettiin yhteyttä ja sovittiin haastatteluajankohdat.

Opinnäytetyöhön osallistuville haastateltaville oli etukäteen asetettu kaksi toivetta. Ensiksi heillä toivottiin olevan karttuneena jo jonkin verran työkokemusta edustamaltaan alalta. Toiseksi, jotta tutkimuskysymyksiin oli mahdollista saada vastauksia, toivottiin heillä olleen kokemusta lasten kaltoinkohtelutapausten tunnistamisesta ja niihin puuttumisesta. Vapaaehtoisiksi ilmoittautuneilta ei enää varmistettu näiden ehtojen toteutumista, sillä heidän oletettiin ne täyttävän, kun näitä oli rekrytointivaiheessa korostettu.

7.2 Aineiston hankinta

Aineistonhankinnassa käytettiin menetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua ja kukin haastattelu tehtiin yksilöllisenä haastatteluna. Tässä menetelmässä olennaisin piirre on se, että haastattelussa ei ole valmiita kysymyksiä, vaan haastattelutilanne etenee tutkijan etukäteen valitsemien teemojen ympärillä käydyn keskustelun myötä. Näin haastattelija ei esiinny selkeästi tutkijan roolissa, vaan keskustelu on tasavertaista ja antaa haastateltavalle mahdollisuuden tuoda näkökantojaan esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.) Haastattelussa pyritään keräämään aineisto, josta voidaan tehdä uskottavia päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä (Puusa & Juuti 2011, 73). Teemahaastattelu on aineistonkeruumenetelmänä avoin ja sillä voidaan nähdä saatavan hyvin haastateltavan puhetta ilmentävää aineistoa. Teemojen käyttö haastattelussa takaa sen, että kussakin haastattelussa on käsitelty samoja asioita, vaikka haastateltava saakin itse päättää, kuinka syvällisesti haluaa asiasta kertoa. (Eskola & Suoranta 2005, 88.) Teemahaastattelu vaikutti sopivan tämän opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi parhaiten, sillä tarkoituksena oli saada tietoa haastateltavien kokemuksista liittyen lasten kaltoinkohteluun puutumiseen.

Haastateltavien osallistuminen tutkimukseen perustui heidän vapaaehtoisuuteensa ja kiinnostukseensa jakaa kokemuksiaan. Haastateltavat valikoituivat harkinnanvaraisen otannan myötä ja näin varmistettiin, että heillä on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Puusa & Juuti 2011, 76). Harkinnanvaraisen otannan onnistunut käyttö perustuu tutkijan kykyyn luoda tutkimastaan ilmiöstä perusteelliset teoreettiset lähtökohdat, joiden avulla hän hahmottaa, minkälaisia vaatimuksia aineistolle on asetettava (Eskola & Suoranta 2000, 18). Ennen varsinaista haastattelutilannetta haastateltavia tiedotettiin opinnäytetyön tarkoituksesta sekä tavoitteista ja heiltä pyydettiin suostumus haastatteluiden nauhoittamiseen sanelukoneella. Haastattelut järjestettiin jokaisen haastateltavan työpaikalla muusta toiminnasta erillisessä tilassa. Vaihtoehtoiseksi haastattelupaikaksi ehdotettiin Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan laitokselta erikseen varattua tilaa, mutta kaikki haastateltavat halusivat haastattelun järjestettävän heidän työpaikallaan.

Haastatteluiden kulkua ohjasi etukäteen laadittu teemahaastattelurunko (liite 3). Teemahaastattelurunkoon mukaan otettavien teemojen suunnittelu on tärkeimpiä suunnittelussa huomioon otettavia asioita, sillä aina jälkeensä korjausten tekeminen ei onnistu. Teemat edustavat tutkittavaa ilmiötä ja ovat sen yksityiskohtaisempia alakäsitteitä. Teemahaastattelurunko on lista alueista, joista haastateltavan kanssa halutaan keskustella ja joilla pyritään etsimään tutkimuskysymyksiin vastaavaa tietoa. Haastattelutilanteessa teemoista muodostetaan kysymyksiä ja teemarunko toimii muistilistana, jonka avulla seurataan, että keskustellaan halutuista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 65–66.)

Tässä opinnäytetyössä teemahaastattelurungon suunnittelussa lähdettiin liikkeelle tutkimuskysymysten kannalta tärkeiden asioiden pohtimisesta. Suunnittelussa mietittiin, mitä haastatteluilla todella haluttiin selvittää ja mihin opinnäytetyöllä pyrittiin saamaan vastaus. Käsiteltävät teemat jaettiin tutkimuskysymysten mukaan kolmeen kategoriaan, jotka käsitelivät työntekijän keinoja puuttua lasten kaltoinkohteluun, työntekijän kokemuksia puuttumisesta ja työntekijän saamaa tukea kaltoinkohteluun puuttumistilanteissa. Näitä kolmea pääteemaa tarkennettiin laatimalla kunkin teeman alle sitä tarkentavia teemoja. Keinoja käsiteltäessä haluttiin keskustella, minkälaiseen kaltoinkohteluun työntekijä on törmännyt, puuttumista koskevan päätöksen tekemisestä ja sen kynnyksestä, prosessin etenemisestä ja muiden tahojen kanssa tehtävästä yhteistyöstä, käytännön keinoista ja puuttumisen ohjeistuksista sekä mahdollisesta lisäkoulutuksen tarpeesta. Kokemuksista keskusteltaessa haluttiin saada tietoa lapsen, vanhempien sekä työpaikan muun henkilöstön suhtautumisesta, kaltoinkohdellun lapsen kohtaamisen ja puuttumisen herättämistä tunteista ja sekä niiden purkamisesta, omasta jaksamisesta ja siitä huolehtimisesta sekä kokemuksista onnistuneesta puuttumisesta sekä mahdollisista virhearvioinneista. Kolmannen pääteeman avulla haluttiin selvittää keneltä ja millä tavoin työntekijä voi saada tukea lasten kaltoinkohteluun puuttumistilanteissa sekä kuinka tarpeellista ja riittävää tuki on ja olisiko tarvetta jonkinlaiselle muulle tuelle.

Haastatteluilla tutkimuksensa aineiston keräävän tutkijan tulee ennalta varautua siihen, että tarkasta suunnittelusta huolimatta haastattelutilanteessa voi tapahtua mitä vain. Jokainen keskustelu on erilainen ja toiset haastattelut etenevät luonte-

vammin kuin toiset. Tutkijan onkin etukäteen pohdittava, kuinka reagoi erilaisiin tilanteisiin ja auttaa keskustelua etenemään. Tämän vuoksi olisi tärkeää suorittaa muutama esihaastattelu ennen varsinaisia haastatteluja. (Eskola & Suoranta 2000, 89.) Esihaastatteluissa testataan myös ennalta laaditun teemahaastattelurungon toimivuutta, sillä tässä vaiheessa runkoon voidaan vielä tehdä muutoksia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72). Tässä opinnäytetyössä oli tarkoituksena suorittaa yksi esihaastattelu. Haastatteluajankohdista sovittaessa esiintyi kuitenkin vaikeuksia löytää sekä haastateltavalle että haastatteliijoille sopivaa aikaa, joten haastatteluiden aloittamista jouduttiin aikaistamaan ja näin jouduttiin luopumaan esihaastattelusta.

Haastattelutilanteessa pyrittiin melko vapaamuotoiseen keskusteluun haastattelijoiden ja haastateltavan välillä. Haastattelussa haastateltavan luottamuksen saavuttaminen on ensisijaisen tärkeää ja haastattelijan olemuksella ja käytöksellä on tämän kannalta tärkeä merkitys (Eskola & Suoranta 2000, 93). Jokaisessa haastattelussa oli läsnä kumpikin opinnäytetyöntekijä ja heidän roolinsa vaihtelivat eri haastatteluissa. Etukäteen oli sovittu, että toinen toimii aktiivisena haastattelijana ja toinen tarkkailee tilannetta ja esittää tarkentavia kysymyksiä. Vuorot vaihtelivat siten, että toisella oli päähaastatteluvastuu neuvolaterveydenhoitajien haastatteluista ja toisella puolestaan lastentarhanopettajien haastatteluista. Tämä roolijako tehtiin selväksi myös kullekin haastateltavalle, jotta heille ei jäänyt epäselvyydeksi, miksi toinen haastattelijaksi oli hiljaisempi. Kaikki haastattelut nauhoitettiin sanelukoneella. Haastatteliijoilla oli kussakin haastattelutilanteessa mukana varmuuden vuoksi myös muistiinpanovälineet, sillä koskaan ei voi olla täysin varma, että sanelukone toimii moitteettomasti.

7.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusprosessi on joustava ja aineistonkeruu sekä analyysi voivat tapahtua samanaikaisesti (Kananen 2008, 49–50). Tässä opinnäytetyössä tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa Tuomen ja Sarajärven (2009, 95) mukaan luodaan puhtaasti tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus välttämättä antamasta aiemman tiedon ja havaintojen ohjail-

la analyysia. Sisällönanalyysi on monivaiheinen prosessi, jossa empiiristä aineistoa jäsennetään tulkintaa varten. Sisällönanalyysilla tutkija luo aineistosta mielekästä ja selkeää informaatiota sisältävän kokonaisuuden. (Puusa & Juuti 2011, 117–118.)

Aineistoon tutustuminen aloitettiin välittömästi kunkin haastattelun tekemisen jälkeen. Nauhoitetut haastattelut kuunneltiin ja litteroitiin, eli kirjoitettiin sanasta sanaan puhtaaksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Litteroinnissa on erilaisia tapoja siitä, kuinka tarkkaan aineisto kirjoitetaan koneelle ja kussakin tutkimuksessa käytettävästä tarkkuudesta on päätettävä ajoissa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 140). Tässä opinnäytetyössä käytettiin sanasta sanaan litterointia ja myös pidemmät tauot merkittiin tekstiin. Huokauksia ja haastateltavan puheen päälle tulevia haastattelijoiden sanattomia äännähdyksiä ei sen sijaan litteroitu, jotta teksti pysyi helpommin luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Litteroidut haastattelut luettiin useaan kertaan läpi, jotta aineistosta alettiin saada esille tutkimuskysymysten kannalta tärkeitä asioita. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 143) muistuttavat, ettei aineistoa voi analysoida ennen, kuin se on luettu useaan kertaan ja se on tullut analyysin tekijälle tutuksi.

Aineiston puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen aineistoon perehdyttiin tarkemmin ikään kuin keskustelemalla aineiston kanssa, jotta siitä löydettiin tutkimuksen kannalta olennainen tieto. Aineistolta pyrittiin kysymään tutkimuskysymyksiä ja näin löytämään tutkimuksen kannalta olennaisia ilmauksia sekä hahmottamaan niiden merkitystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009; 101, 109.) Litteroidusta aineistosta nostetut ilmaukset voidaan esimerkiksi alleviivata erivärisillä kynillä ja sen jälkeen listata ne eri paperille (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109). Tässä vaiheessa aineistoa käytiin tarkkaan läpi ja siitä alleviivattiin kuhunkin tutkimuskysymykseen liittyviä ilmauksia erivärisillä tusseilla. Tämän jälkeen alleviivatut ilmaukset listattiin omille papereilleen ja samalla myös merkittiin ilmauksen perään, mistä haastattelusta ja mistä sen kohdasta alkuperäinen ilmaus on otettu. Näin mahdollistettiin se, että tarvittaessa jälkepäin pystyttiin palaamaan alkuperäiseen ilmaukseen tarkemmin.

Aineistoon perehtymisen jälkeen vuorossa oli aineiston pelkistäminen eli redusointi. Siinä aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen tieto pois tiivistämällä tai pilkkomalla aineistoa osiin, jolloin tärkeät ilmaukset hahmottuvat. Tutkimuskysymykset ohjaavat merkittävästi aineiston pelkistämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Pelkistetyt ilmaukset pyrittiin kirjoittamaan mahdollisimman hyvin käyttäen samoja termejä, mitä alkuperäisessä ilmauksessakin käytettiin ja nämä listataan. Aikaisemmin aineistosta esiin nostetut merkittävät ilmaukset pelkistettiin selkeämpään ja lyhyempään muotoon, mutta varottiin kuitenkin muuttamasta ilmauksen alkuperäistä tarkoitusta. Nämä pelkistetyt ilmaukset kirjoitettiin erilliselle paperille seuraavaa työvaihetta varten.

Ryhmittely eli klusterointi tarkoittaa samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsimistä aineistosta. Tässä vaiheessa pelkistetyt ilmaukset käydään läpi ja niistä erotellaan samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset ja ne yhdistetään omaksi luokakseen. Muodostuneet luokat ovat alakategorioita ja ne nimetään kategorian sisältöä mahdollisimman hyvin kuvaavalla nimellä. Muodostuneet alakategoriat luokitellaan edelleen yläkategorioihin, yläkategoriat yhdistäviin luokkiin ja yhdistävät luokat pääluokkiin. Tällä tavoin aineisto alkaa tiivistyä, sillä aineiston yksittäiset tekijät sijoitetaan yleisemmän käsitteen alle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Pelkistetyt ilmaukset leikattiin erillisiksi liuskoiksi ja niitä konkreettisesti siirreltiin omiin kategorioihinsa. Ilmauksia jouduttiin pelkistämään osittain uudelleen, sillä luokittelun edetessä huomattiin samaan pelkistettyyn ilmaukseen sisältyvän useita asioita, jotka oli syytä jakaa omiin pelkistyskseen. Hiljalleen kaikki ilmaukset saatiin ryhmiteltyä mielekkääseen kategoriaan ja kategoriat muodostuivat. Nämä nimettiin niitä kuvaavilla termeillä.

Aineistolähtöisessä sisällönanalysissa viimeisenä vaiheena on aineiston käsitteellistäminen eli abstrahointi. Siinä yleiskäsitteitä käyttämällä pyritään muodostamaan tutkimuskohteesta teoreettinen kuvaus. Tutkimuksessa kerätty ja analysoitu empiirinen aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–112.) Kategorioita yhdistellään ja muodostetaan näin uusia kategorioita niin kauan kuin se on mielekästä ja mahdollista aineiston sisällön kannalta (Puusa & Juuti 2011, 122). Näin ollen klusterointi ja abstrahointi tapahtuvat osittain samaan aikaan. Käsitteiden yhdistämisellä muodostetaan vastaus tutkimustehtävään. Tu-

loksissa esitetään aineistosta muodostetut käsitteet tai teemat sekä luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet. Oleellista aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa on, että tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän näkökulmastaan läpi koko analyysin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–13.) Tämän opinnäytetyön sisällönanalyysin vaiheista ja kategorioiden muodostuksesta on esitetty esimerkkitaulukko (liite 4) opinnäytetyön lopussa olevassa liiteosiossa.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tuloksia käsiteltiin tutkimuskysymysten teemojen kautta. Tässä luvussa tulokset on esitetty tutkimuskysymysten mukaan. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta saadut kategoriat on avattu ja havainnollistettu haastatteluista poimituilla esimerkki-ilmauksilla. Ilmausten luokittelu ja kategorioiden muodostus on kuvattu myös kuviomuodossa. Jokaisen tutkimuskysymyksen tulosten kuvaamisen yhteydessä on kuvio (kuvio 1, kuvio 2, kuvio 3), josta ilmenee muodostuneet ala-, ylä-, yhdistävät- sekä pääkategoriat.

8.1 Keinot lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa

Haastateltavat kertoivat kaltoinkohteluun puuttumisessa käyttämistään menetelmistä. Yleisimpänä nousi esiin keskustelu ja huolen puheeksiotto -menetelmä. Lisäksi haastateltavat kertoivat ohjanneensa vanhempia kädestä pitäen esimerkiksi lapsen käsittelyssä. Päiväkodissa nousi esiin huolen vyöhykkeet –menetelmän käyttö pohtimisen tukena. Neuvolassa sen sijaan työntekijöillä oli käytettävissä menetelmäkäsikirjat sekä väkivaltahaastattelut kaltoinkohteluun puuttumisen tukena. Työntekijöiden mukaan varsinaisia ohjeistuksia kaltoinkohteluun puuttumiseen ei työpaikalla ole. Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin, että neuvolassa on joskus ollut ohjeet, kuinka työntekijän tulee toimia inestiepäilyssä.

Päiväkodissa käytetään huolen puheeksiotto –menetelmää ja järjestetään keskusteluja.

Neuvolassa on menetelmäkäsikirjat, missä on keinoja, miten puuttua ja jokainen työntekijä käyttää niitä omalla tavallaan.

Väkivaltahaastattelu tehdään neuvolassa lapsen puolen vuoden käynnin sekä loppuraskauden vaiheessa.

Neuvolassa ei ole ylemmältä taholta tulleita ohjeistuksia, vaan omasta itsestä kiinni, millä tavalla puuttuu.

Haastateltavat kuvasivat perheen tilanteen selvittelyssä tärkeäksi hahmottaa tilanne kokonaisuudessaan. Tilanteita kysellään ja selvitetään vanhempien kanssa sekä ollaan kuulolla lapsen puheille. Tarvittaessa myös soitellaan perheiden perään sekä järjestetään tiheämpiä tapaamisia. Välillä tilanteen selvittelyssä tarvitaan moniammatillista työryhmää tai lääkärin arviota lapsen fyysisestä tilasta. Haastateltavat kokivat perheen tukemisen tärkeänä ja joissain tapauksissa perheen tilanne on selvinnyt neuvolan tai päiväkodin antamalla tuella. Perheen tukemisessa korostuu perhetyön näkökulma. Haastateltavien mukaan perheen tukeminen on neuvontaa, arjessa rinnalla kulkemista ja tarvittaessa ohjausta avun piiriin. Työntekijät kokivat, että perheellä on oltava paikka, jossa voi keskustella myös yleisesti perheen hyvinvoinnista.

Oireet ei ole välttämättä yksiselitteisiä, joten tilanne täytyy hahmottaa kokonaisuudessaan.

Vaikka päiväkodista olisi ohjattu muualle saamaan apua, niin kuljetaan kuitenkin arjessa rinnalla tukien.

Perheiden perään soitellaan, jos he eivät tule pitkään aikaan neuvolaan varsinkin, kun on kyse pienistä lapsista.

Haastatelluista työntekijöistä kaikki olivat joko tehneet lastensuojeluilmoituksen tai olleet mukana sen valmistelemissa. Lastensuojeluilmoitusta harkittaessa osa työntekijöistä kertoo olleensa yhteydessä sosiaalityöntekijään, jolta on saanut tukea päätökselleen. Päiväkodissa lastensuojeluilmoitusta oli tekemässä usein yhden tai kahden työntekijän lisäksi esimies. Lasten kaltoinkohtelutapausten yhteydessä on työntekijöiden mukaan tärkeää dokumentoida ja kirjata omia havaintojaan tulkitsematta niitä.

Suuren huolen ilmetessä otin asian puheeksi ja sanoin, että tämä on niin vakava asia, että on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Pienimpiä huolia selvitetään arjessa, eikä tehdä siis suurta numeroa. Asiaa selvitetään, seurataan, dokumentoidaan ja kirjaetaan niitä ajatuksia.

Haastateltavien mukaan huolen esille otossa rajan vetoon on kiinnitettävä huomiota. Työntekijät korostavat, että on tarkkaan mietittävä, kuinka paljon perheiden asioihin voidaan puuttua. Huolen taso määrittelee, miten ja kuinka nopeasti puututaan, mutta työntekijöiden mukaan merkittävintä on, että tilanteeseen kuitenkin puututaan. Huolen taso määrittelee myös moniammatillisuuden tarvetta.

Puuttuessa joutuu miettimään tarkkaan, missä raja kulkee, mutta kun toimenpiteisiin päädytään, niin asia lähtee etenemään.

Huolen tasosta riippuen asioita viedään eteenpäin erityislastentarhanopettajalle tai päiväkodin esimiehelle, jotka osallistuvat myös palavereihin ja yhdessä mietitään puuttumisen välineitä.

Lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa oleellisena pidettiin tilanteen pohtimista moniammatillisesti. Päiväkodissa koettiin tiimissä keskustelu ja havaintojen esiin nostaminen tärkeäksi. Tiimissä mietitään yhteisesti, miten asian kanssa edetään ja tehdään yhteiset linjaukset, joita tarvittaessa päivitetään. Perhe voidaan kutsua koolle keskustelemaan yleisesti perheen tilanteesta, mutta harkitusti edetessä on huomioitava, että välitön palaverin järjestäminen ei ole aina tarpeellista. Terveystarhoissa sen sijaan pohtii puuttumista ja etenemistä neuvolalääkäriin tai oman alueen tiimin kanssa. Haastateltavat korostivat, että lasten kaltoinkohteluun puuttumistilanteissa on edettävä harkitusti ja maltillisesti. Huolen herätessä päiväkodissa myös mietitään yhdessä, kuka henkilökunnasta ottaa asian perheen kanssa esille.

Äkillinen huoli keskustellaan tiimipalaveriajalla, otetaan erityislastentarhanopettajaan ja päiväkodin esimieheen yhteyttä, tehdään linjaukset, joiden mukaan toimitaan ja joita päivitetään ja muutetaan tarvittaessa.

Huolen herätessä perhe kutsutaan koolle ja keskustellaan yleisesti perheen tilanteesta, jaksamisesta ja mahdollisista tuista, eikä välittömästi nostettu varsinaista huolta esille.

Yhdessä mietitään, miten edetään ja kaavoja. On muistettava, että kuva pitää maalata välillä kauas.

Haastateltavat kertoivat yhteistyötahoistaan lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa. Päiväkodista sekä neuvolasta ohjataan perheitä tilanteen vaatimalla tavalla avun piiriin. Perheneuvola osoittautui yhdeksi tärkeäksi yhteistyötahoksi. Perhetyö nähtiin merkittävänä tukimuotona, jolla saadaan perheen arkielämään seurata. Päiväkodista kehoitettiin perheitä ottamaan yhteyttä neuvolaan ja myös henkilökunta oli vakavissa tapauksissa itse yhteydessä neuvolaan. Päiväkodin henkilökunnalla on mahdollisuus keskustella päiväkodin psykologin kanssa lapsista. Neuvolassa puolestaan on mahdollisuus ohjata perheitä neuvolapsykologille, jolta vanhemmat voivat saada tukea omaan jaksamiseen ja pärjäämiseen. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin perheiden ohjaus kriisityöhön ja kolmannen sektorin palveluihin.

Yritetään tarjota perheelle erilaisia tukimuotoja, kuten lapsiperhetyöntekijä, jolloin saadaan kotiin tietynlaista seuraamista, miten siellä pärjätään.

Vakavammissa tapauksissa siirrytään suoraan yhteistyötahoihin päiväkodin sisällä tai neuvolassa ja myös perheneuvola sekä ohjaus kolmannen sektorin palveluista eli mitä vertaistukea ja muuta perhe voisi saada.

ALAKATEGORIA	YLÄKATEGORIA	YHDISTÄVÄ KATEGORIA	PÄÄKATEGORIA
Puuttumisen menetelmät Puuttumisen ohjeistukset Perheen tilanteen selvittely Perheen tukeminen	Perheen kanssa työskentely	Varhainen puuttuminen	Keinot lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa
Lastensuojeluilmoitus Dokumentointi	Lain velvoitteet		
Rajan veto Huolen taso	Huolen esilleotto		
Harkittu eteneminen Tiimissä pohtiminen Yhteiset linjaukset	Moniammatillinen pohtiminen	Moniammatillinen puuttuminen	
Perheneuvola Psykologi Perhetyö Kriisityö Kolmannen sektorin palvelut Lastenneuvola	Yhteistyötahot		

KUVIO 1. Keinot lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa

8.2 Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen työntekijän kokemuksena

Haastateltavat työntekijät olivat työssään kohdanneet kaltoinkohtelun muodoista psyykkistä ja fyysistä kaltoinkohtelua sekä perushoidon laiminlyöntiä. Työntekijät kertoivat perheillä olevan usein sosiaalisen tuen tarvetta. Haastatteluissa ilmeni, että työntekijät kohtaavat vain vähän tapauksia, jotka aiheuttavat selkeästi huolta ja suurin osa huolta herättävistä asiakkaista on ns. harmaalla alueella.

Muutama kaltoinkohtelutapaus on ollut, enemmän henkistä, mutta myös fyysistä sellasta kovakouraista lapsen käsittelyä.

Mä näin jo päälle päin siitä lapsesta, et nyt ei oo kaikki ihan kunnossa ja kävi sit ilmi, että vauvan ihan perushoito oli laiminlyöty.

Haastateltavat kokivat lasten kaltoinkohteluun tunnistamisen haasteelliseksi. Neuvolaterveydenhoitajat korostivat, että perheiden neuvolassa viettämä aika on lyhyt, jolloin ongelmista on vaikea saada kiinni. Työntekijän huoli mahdollisesta lasten kaltoinkohtelusta voi herätä fyysisten oireiden, traumojen, lapsen kertoman kautta tai vanhemman puheesta ja tavasta olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Haastateltavat toivat esille, että myös perheiden erilaiset normit ja kulttuuritaustat voivat herättää huolta ja ihmetyttää.

Haasteellisinta on tunnistaa, sillä perheet ovat neuvolassa niin pienen hetken ja pystyvät skarppaamaan sen ajan.

Huolta herättää vanhemman vanhemprien tapa komentaa lasta neuvolassa, niin mikä on tilanne kotona, kun kukaan ei ole kontrolloimassa.

Maahanmuuttaja-asiakkaiden kulttuuri- ja kuritusmentaliteetti on erilainen, mutta heillekin kerrotaan, ettei Suomessa ole tapana tehdä.

Haastateltavien mukaan perheen suhtautuminen kaltoinkohteluun puuttumiseen vaihtelee. Osa vanhemmista on vastaanottavaisempia ja joskus helpottuneitakin ja jopa kiittävät, kun tilanteeseen on puututtu. Toiset vanhemmat puolestaan loukkaantuvat, kieltävät tai nolostuvat, kun työntekijä on puuttunut tilanteeseen. Jotkut jopa uhkaavat lopettaa asiakassuhteen. Haastateltavilla oli vähän kokemuksia ta-

pauksista, joissa lapsi olisi ollut mukana asiaa käsiteltäessä. Lapset ovat kuitenkin haastateltavien mukaan usein helpottuneita, kun asioista puhutaan, vaikka heidän lojaalisuutensa vanhempiaan kohtaan on kyseenalaisuudessa. Työntekijöiden mukaan perheet kuitenkin useimmiten suhtautuvat myönteisesti ja yhteistyö on säilynyt hyvänä. Yhteistyön turvaamiseksi työntekijät ovat kiinnittäneet huomiota omaan toimintaansa. Puuttumisessa ensikäden tieto perheen tilanteesta koettiin ehdottoman tärkeäksi. Lisäksi tulee huomioida, kuinka työntekijänä nostaa asian esille perheiden kanssa. Perheen tilanteeseen puuttuessa työntekijät myös painottivat puuttumisen perustelemisesta perheelle.

Jotkut vanhemmat on suhtautuneet puuttumiseen hyvin, mutta kyllä heillä on sellainen vahva puolustusreaktio, joka toisilla korostuu vahvasti ja vaikeuttaa yhteistyötä.

Jos selkeä kriteeri täyttyy, niin silloin otan asian puheeksi, mutta sanat täytyy asettaa niin, että luottamuksellinen asiakassuhde säilyy ja neuvolassa vanhempien ei tarvitsisi pelätä vahtimista.

Haastateltavat kertoivat, että puuttuminen oikeaan aikaan tuntuu hienolta, koska perhe saa tarvitsemansa avun. Haastateltavat kokivat, etteivät ole tehneet virhearviointeja perheen tilanteesta. Tämä saattoi heidän mukaan johtua liiallisestakin varovaisuudesta ja osa koki, että voisivat enemmänkin ottaa vaikeita asioita puheeksi.

Saatiin tilanne selvitettyä ja arki toimimaan, eli sellainen onnistuminen siinä.

Ei varmaan ole ollut virhearviointeja, tapaukset ovat olleen sen verran graaveja eli ollaan puututtu oikeaan aikaan.

Haastateltavat kokivat kaltoinkohtelun kohtaamisen tunteita herättäväksi. Työntekijät kuvasivat oloaan surulliseksi, voimattomaksi, murheelliseksi ja joskus turhautuneeksi. Vakavimmissa tapauksissa nousee esiin vihan tunteen eri muodot. Tilanteissa työntekijöitä harmittaa lapsen puolesta ja huolestuttaa lapsen tulevaisuus. Työntekijät korostivat, ettei heidän tarvitse hyväksyä vanhemman tekoa, mutta kuitenkin pitää ymmärtää tilannetta ja säilyttää ammatillisuus toiminnassaan. Työntekijät kuvasivat myös tilanteiden epävarmuutta työenergiaa kuormit-

tavaksi tekijäksi. Kukaan ei voi ennustaa, milloin perheen tilanne kriisiytyy. Haastatteluissa nousi esiin, että joskus on myös tilanteita, jolloin huoli perheestä hiipuu pois perheen olosuhteiden muuttuessa. Kaltoinkohtelutapauksia käsiteltäessä työntekijöiden jaksaminen on koetuksella. Haastateltavien mukaan omat tunteet on osattava laittaa taka-alalle ja hoidettava tilanne sen vaatimalla tavalla. Tilanteet ja ajatukset pyörivät usein mielessä myös vapaa-ajalla. Työntekijän jaksamisen tukemiseksi on tärkeää vetää raja siihen, mihin omat resurssit riittää.

Kaltoinkohtelun kohtaaminen on kauhean surullista ja siinä ajattelee sen lapsen kohtaloa ja tulevaisuutta sekä minkälaisissa olosuhteissa lapsi elää.

Ei voi ymmärtää vanhempien tekemisiä, mutta täytyy yrittää jättää omat ajatukset taka-alalle ja toimia ammattimaisesti.

Haastateltavat kuvailivat lasten kaltoinkohteluun puuttumista vaikeaksi. Puheeksi ottamiseen koetaan olevan ensimmäinen kynnyks, sillä huoli on osattava tuoda rakentavasti esille loukkaamatta vanhempaa. Kaltoinkohteluun puuttuminen koettiin helpoimmaksi silloin, kun vanhempi itse tuo asian esille. Osa työntekijöistä koki huolen esille tuomisen luontevaksi vanhempien kanssa käytyjen muiden keskusteluiden yhteydessä. Haastateltavien mukaan silloin, kun lastensuojeluilmoitus on välttämätöntä tehdä, on se perusteltava vanhemmille hyvin. Lastensuojeluilmoituksen tekemistä ei koeta luontevaksi, mutta tekemisen kynnyks pienenee niitä tehdessä. Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä kerrotaan vanhemmille, mutta perheet eivät aina ymmärrä sen tarpeellisuutta. Tästä johtuen lastensuojeluilmoitusta pyritään markkinoimaan perheille eräänlaisena apukeinona vaikeaan tilanteeseen.

Asian esille nostaminen loukkaamatta vanhempaa tai tuntumatta hänestä hyökkäykseltä on vaikeaa, asia olisi nostettava esille niin, että se olisi rakentavaa.

Ehkä puheeksi ottamisessa on suurempi kynnyks kuin lastensuojeluilmoituksen tekemisessä, koska mitä enemmän niitä tekee kynnyks pienenee.

Lastensuojeluilmoitusta ei ainakaan tehdä liian helposti, että se on todella tarkkaan harkittu, perusteltu ja mietitty, mitkä on huolen aiheet.

Haastatteluissa nousi esiin, että työntekijät kokivat kaltoinkohteluun puuttumisen olevan yksi heidän työnsä osa-alue, joka tulee hoitaa. Työntekijällä on velvollisuus ottaa asia käsittelyyn ja puuttua tilanteeseen. Työntekijät korostivat, että heillä on lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Työntekijät kokivat, että lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen vastuu tilanteen etenemisestä siirtyy lastensuojelulle, jolloin olo helpottuu, kun perhe saa apua. Haastateltavat kertoivat, että puuttuessa on kunnioitettava perheen itsemääräämisoikeutta ja muistettava inhimillisyys asioita esiin nostaessa. Työntekijät korostivat lapsen edun ensisijaisuutta pohtiessa puuttumista perheen tilanteeseen.

Työntekijällä on vastuu ja velvollisuus puuttua ja ottaa asiat käsittelyyn.

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen huoli on laitettu eteenpäin ja se on helpottanut oloakin, kun apua saadaan perheelle.

On muistettava kuitenkin perheen itsemääräämisoikeus, jokaisella perheellä on omat pelisäännöt, asenteet ja arvomaailma.

Puuttumisessa on oltava inhimillinen, eikä saa vain paukuttaa asioita vanhemmille.

Vaakakupissa tärkeimpänä lapsen hyvinvointi.

ALAKATEGORIA	YLÄKATEGORIA	YHDISTÄVÄ KATEGORIA	PÄÄKATEGORIA
Psyykinen kaltoinkohtelu Fyysinen kaltoinkohtelu Hoidon laiminlyönti	Kaltoinkohtelun muodot		
Tunnistamisen vaikeus Huolen herääminen Kulttuurierot	Tunnistamisen haasteellisuus		
Vanhempien myönteinen suhtautuminen Vanhempien kielteinen suhtautuminen Yhteistyön säilyminen Lapsen suhtautuminen Virhearviointi	Perheen suhtautumisen puuttumiseen	Kaltoinkohtelun ammatillinen kohtaaminen	Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen työntekijän kokemuksena
Työntekijän tunteet Työntekijän jaksaminen Tilanteen epävarmuus	Työntekijän kokemukset		
Puuttumiskynnys Lastensuojeluilmoituksen perustelevuus	Puuttumisen vaikeus	Kaltoinkohteluun puuttumisen velvollisuus	
Lapsen etu Perheen itsemääräämisoikeus Vastuun siirtäminen Puuttumisvelvollisuus	Työntekijän vastuu		

KUVIO 2. Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen työntekijän kokemuksena

8.3 Tuki lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa

Haastateltavat kokivat neuvolan ja päiväkodin välisen yhteistyön toimivaksi. Vanhempien suostumus tietojen jakoon neuvolan ja päiväkodin kesken mahdollistaa yhteistyön avoimuuden. Yhteyttä pidetään puolin ja toisin ja keskustellaan perheistä sekä pidetään yhteisiä palavereja. Päiväkodin ja neuvolan välisessä yhteistyössä oli alueellisia eroja siten, että joillakin alueilla yhteistyö oli kehittynyt jo varsin säännölliseksi. Toisaalla taas yhteistyötä tehdään vain tarpeen mukaan ja yhteistyö painottuu kehitykseen ja oppimiseen liittyviin tapauksiin. Neuvolassa terveydenhoitaja saa tukea neuvolalääkäriltä puuttuessaan kaltoinkohteluun. Terveydenhoitaja voi keskustella ja pohtia perheen tilannetta yhdessä lääkärin kanssa ja saada tukea omille ajatuksilleen. Yhteistyö neuvolalääkärin kanssa koetaan toimivan hyvin.

Päiväkodin kanssa on hyvää yhteistyötä, siellä on tosi hyvä tuntemus lapsesta ja he mielellään jakavat sen myös neuvolan kanssa.

Ihana yhteistyö päiväkodin kanssa. Sieltä saadaan tietoa ennakoon, jos neuvolaan on tulossa perhe, josta päivähoidolla on huolta. Sitä kautta pystyn enemmän itse puuttumaan.

Neuvolan kanssa tehdään yhteistyötä tarvittaessa eli resursoidaan tuki sinne missä on tarve.

Yhteistyö neuvolalääkärin kanssa toimii hyvin, on otettu myös yhdessä lääkärin kanssa asioita esille.

Päiväkodin työntekijät kertoivat, että erityislastentarhanopettaja voi olla tukena havainnoimassa lasta ja tarpeen mukaan järjestetään moniammatillinen yhteistyöpalaveri, jossa keskustellaan perheen tilanteesta. Työntekijät kertoivat myös ottavansa herkästi yhteyttä kiertävään erityislastentarhanopettajaan esimerkiksi puhelimitse saadakseen tukea pohdintoilleen. Kiertävä erityislastentarhanopettaja voi myös viedä haastavia tapauksia käsiteltäväksi omiin moniammatillisiin oppilastyöryhmiin. Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa koettiin osittain toimivaksi, mutta haastateltavat kuvasivat sitä melko yksipuoliseksi. Haastateltavat toivoivat yhteistyöhön avoimuutta ja moniammatillisia yhteisöpalavereja. Tällä hetkellä kokemus on se, että päiväkotit ja neuvola luovuttavat tietoja sosiaalitoimelle, mutta kokevat jäävänsä ulkopuolelle tilanteen edetessä. Haastateltavat toivat esiin kuitenkin, että laki säätelee paljon sosiaalitoimen työskentelyä, mikä vaikuttaa yhteistyöhön. Työntekijöillä oli hyviäkin kokemuksia yhteistyöstä sosiaalitoimen kanssa ja sosiaalityöntekijältä sai tarpeen mukaan tukea huolta herättävien tapausten käsitte-lyyn.

Kiertävä erityislastentarhanopettaja on yhtenä tukena ja apuna havainnoimassa ja oma esimies eli isommallakin porukalla voi keskustella.

Sosiaalitoimen kanssa yhteistyö toimii, mutta se on erilaista ja varmasti laki säätelee paljon, mutta neuvola tuntuu jäävän ulkopuolelle.

Sosiaalipuolen ja päivähoidon yhteistyöhön toivoisi välillä enemmän avoimuutta, että päiväkodillekin tulisi tietoa perheen tilanteesta.

Haastateltavat työntekijät nostivat yhdeksi yhteistyötahoksi perheneuvolan, josta voi hakea tukea perheen tilanteen selvittämiseksi. Lisäksi sairaalalla koettiin olevan oma roolinsa kaltoinkohtelutapauksissa ja tämä koettiin puuttumista tukevaksi. Moniammatillisuus puuttuessa lasten kaltoinkohteluun koettiin merkittäväksi. Haastateltavat painottivat, että työtä ei voisi yksin tehdä ja moniammatillisuus mahdollistaa sen, että alan asiantuntijat tekevät oman työnsä ja päällekkäiseltä työltä vältytään.

Sitten ihan perheneuvolaan voi olla yhteydessä suoraan puhelimitse hankalissa tapauksissa.

Asiat hoidetaan moniammatillisesti, eikä asioita voisi yksin hoitakaan. Ongelmatilanteessa terveydenhoitajalla, lääkärillä, sosiaalitoimella sekä mahdollisesti sairaalalla on omat roolinsa.

Haastateltavat kertoivat, että lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa työyhteisöltä saatava tuki on merkittävää. Työntekijät saavat kollegoiltaan tukea keskustelun muodossa. Keskustelut koetaan jaksamista tukevaksi ja tärkeänä pidettiin mahdollisuutta jakaa huoli kollegoiden kanssa. Kollegan kanssa keskustelu koettiin omia ajatuksia selventäväksi. Haastateltavat toivat esille myös, että tuki on keskustelua arjessa havainnoista ja tilanteiden purkamista tiimin tai kollegan kanssa. Päiväkodin työntekijöiltä nousi vahvasti esille tiimin tuki. Puuttumistapauksissa tiimi tukee vahvasti työntekijää, joka ottaa huolen esille perheen kanssa. Haastateltavat kertoivat, että tarvittaessa heillä on mahdollisuus pyytää esimieheltä tukea. Esimies pyydettiin tarpeen mukaan keskusteluihin ja häneltä saatiin tukea havainnoille. Haastateltavilla työntekijöillä ei ollut tällä hetkellä työnohjausta, mutta he toivat esille, että voivat pyytää työnohjausta esimiehen kautta, jos kokevat sen tarpeelliseksi. Työyhteisön tuki koettiin riittäväksi ja haastateltavat painottivat, että tuki on jokaisen työntekijän omasta tarpeesta lähtevää.

Hyvän työyhteisön kautta neuvolassa saa tukea ja voimaa kollegoiden kanssa keskustelemisesta.

On ihanaa ettei tarvi jäädä yksin murehtimaan, että tiimi on lähin tuki ja töissä voi jutella.

Tuki on keskustelua ja sitä, että itse tulee kuulluksi ja ymmärretyksi ja yhdessä kuulumisten ja havaintojen vaihtoa.

Tukea saa tiimiltä ja oman kokemuksen mukaan tarvittaessa voi neuvotella esimiehen kanssa työnohjauksesta.

Haastateltavat työntekijät kokivat oman tietotaidon lisäämisen kaltoinkohteluun puuttumista tukevaksi. Aiheeseen liittyvät koulutukset koettiin hyödyllisiksi. Osa haastateltavista työntekijöistä kaipasi lasten kaltoinkohteluun puuttumiseen lisäkoulutusta. He kokivat, että koulutuksista voisi saada itselleen työkaluja puuttumiseen sekä varmuutta omalle toiminnalleen. Haastateltavat nostivat esille, että heillä on ollut aikaisemmin puuttumista tukevia koulutuksia liittyen varhaiseen puuttumiseen, varhaiseen vuorovaikutukseen sekä puheeksiottoon. Ammattikirjallisuudesta työntekijät kokivat saavansa tukea omille ajatuksilleen. Lisäksi työntekijät kokivat saavansa tukea konsultoimalla puhelimitse lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, perheneuvolaa tai psykologia. Haastateltavat työntekijät kaipaivat palautetta omasta toiminnastaan puuttumistapauksissa, jotta voisivat kehittää omia toimintatapojaan.

Tietysti mikä koulutus tahansa olisi hyväksi, jonkinlainen tilanteen päivitys, jotta saisi varmuutta puuttumiseen.

Kirjallisuudesta voi tukea omille ajatuksilleen.

Tavallaan me voidaan vaikka konsultoida noit lastensuojelun työntekijöitä.

Lähinnä just niin kun palautteeksi itselle et miten tää homma nyt meni, menikö se hyvin vai huonosti.

Haastateltavat työntekijät kokivat, että heillä on myös omia keinoja, joista voivat saada tukea haastavissa tapauksissa. Näitä keinoja oli oma ystäväpiiri, joista he saivat tukea omalle jaksamiselleen. Tuki oli huolien ja ajatusten jakamista yleisellä tasolla. Haastateltavat kokivat, että kaltoinkohteluun puuttuttaessa myös oma

persoona vaikuttaa toimintaan ja jokainen on vastuussa itsestään sekä itselleen lisätuen hakemisesta.

Jokainen on vastuussa omasta itsestään ja siitä, että hakee apua tilanteisiin, joista ei itse pääse eteenpäin.

Myös oma persoona vaikuttaa siihen, kuinka helppo on ottaa asia esiin ja edetä rakentavalla pohjalla.

ALAKATEGORIA YLÄKATEGORIA YHDISTÄVÄ KATEGORIA PÄÄKATEGORIA

Neuvolan yhteistyö päiväkodin kanssa Päiväkodin yhteistyö neuvolan kanssa Neuvolalääkäri	Neuvolan ja päiväkodin välinen yhteistyö	Moniammatillisuus	Tuki lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa
Erytyislastentarhanopettaja Sosiaalitoimi	Sosiaalityö		
Perheneuvola Sairaala	Muut yhteistyötahot		
Moniammatillisuuden merkitys	Moniammatillisuuden merkitys	Työntekijän voimavarat	
Kollegoiden tuki Esimies Työnohjaus Riittävä tuki	Työyhteisön tuki		
Konsultointi Rakentava palaute Koulutukset Kirjallisuus	Tietotaidon lisääminen		
Henkilökohtaiset keinot	Henkilökohtaiset keinot		

KUVIO 3. Tuki lasten kaltoinkohteluun puuttumisessa

9 POHDINTA

Tässä luvussa pohditaan ensin tutkimuksen tuloksia. Saatuja tuloksia peilataan ilmiötä koskeviin aiempiin tutkimustuloksiin. Tutkimusprosessiin liittyy oleellisesti luotettavuuden ja eettisyyden käsitteet. Tulosten pohdinnan jälkeen on pohdittu tämän opinnäytetyön luotettavuutta tukevia ja vähentäviä asioita sekä mietitty opinnäytetyön eettisyyttä, sen ongelmakohtia ja niistä selviytymistä. Lopuksi on kirjattu opinnäytetyöprosessin aikana heränneitä jatkotutkimusaiheita.

9.1 Tulosten pohdinta

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta, sekä saada haastatteluun osallistuvat työntekijät pohtimaan omalta osaltaan asian tärkeyttä sekä omaa kykyään puuttua ongelmaan. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että kaikki haastateltavat olivat työssään kohdanneet lasten kaltoinkohtelua ja joutuneet puuttumaan ongelmaan. Tutkimuksesta saadut tulokset osoittavat, että työntekijöillä oli keinoja puuttua lasten kaltoinkohteluun, mutta he kokivat haasteelliseksi kaltoinkohtelun tunnistamisen. Tunnistamista vaikeuttivat vaihtelevat näkemykset siitä, mikä on kaltoinkohtelua kenenkin kohdalla sekä perheiden eroavaisuudet kulttuuritaustoissa. Tuloksista ilmeni, että työntekijöiden huoli kaltoinkohtelusta heräsi lapsen fyysisten merkkien, lapsen tai vanhemman puheiden tai käyttäytymisen perusteella. Samankaltaisia tuloksia huolen heräämisestä on saanut Fogelman (2006,60) tutkiessaan päiväkodin työntekijöiden henkilökohtaista rajaa lastensuojeluilmoituksen tekemisessä.

Haastateltavien kokemukset lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta olivat hyvin erilaisia, mikä vaikutti osaltaan saatuihin tuloksiin. Haastatteluita toteutettaessa havainnoitiin, että haastateltavat kertoivat haastattelun alkaessa, että heillä ei juuri ole kokemusta lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta. Kuitenkin haastattelun edetessä kokemuksia löytyi enemmänkin ja ne muistuiivat haastateltavan mieleen. Näistä havainnoista voisi päätellä, että työntekijöiden on joskus vaikea määrittellä kaltoinkohtelua, sillä kokemukset nousivat esille vasta lisäkysymysten jälkeen. Määrittely liittyy olennaisesti myös tunnistamisen vaikeuteen, sillä kaltoinkohte-

lua on hankala tunnistaa, mikäli ei osaa sitä tarpeeksi hyvin määritellä. Lehtimäen (2008, 57) tutkimustuloksissa todettiin, että lasten kaltoinkohtelu on ilmiönä vaikea tunnistaa eikä työntekijät halua aina edes nähdä sitä.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että työntekijöillä oli käytettävissään erilaisia menetelmiä kaltoinkohteluun puuttuttaessa, mutta niitä käytettiin vaihtelevasti. Tuloksista nousi vahvasti esiin puheeksi ottamisen erilaiset menetelmät. Työntekijät kokivat tärkeäksi koko perheen tilanteen kartoittamisen ennen kuin he puuttuvat vaikeaan tilanteeseen. Rajan veto siihen, kuinka paljon perheen asioihin voi puuttua koettiin haasteelliseksi. Kuitenkin huolen ollessa suuri tilannetta lähde-tään selvittämään ja pyritään tukemaan perhettä kaikin keinoin, jotta lastensuojelullisiin toimenpiteisiin ei tarvitsisi ryhtyä. Lastensuojeluilmoituksen ollessa välttämätön olivat kaikki haastateltavat kuitenkin sen tehneet, mutta sen tekemistä ei koeta luontevaksi tai helpoksi. Haastateltavat korostivat dokumentoinnin tärkeyttä tilannetta selvitellessä sekä oman itsensä turvaamiseksi, jos on puuttuttava perheen vaikeaan tilanteeseen. Myös Fogelman (2006, 65) toi tutkimuksensa tuloksissa esille sen, että perheen tukemiseksi tehdään kaikki mahdollinen ja viimeisenä turvaudutaan lastensuojeluilmoitukseen. Lisäksi Fogelmanin tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä useat kertoivat, että he tekevät havainnoistaan ja huolen kehittymisestä muistiinpanoja, jotta he voisivat jälkeenpäin tarkastella tilanteen kehittymistä.

Tulokset osoittivat moniammatillisuuden olevan tärkeää perheen tilanteen selvittämiseksi sekä perheen tukemiseksi. Yhteistyö koettiin merkittäväksi työpaikan sisällä; yhteistyötä tehtiin kollegoiden sekä esimiehen kanssa. Lehtimäen (2008, 58) tutkimustulokset osoittivat myös, että esimiehen tuella on suuri vaikutus lasten kaltoinkohtelun tunnistamiseen ja puuttumiseen liittyvään yhteistyöhön. Työntekijät toivat esille, että ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa tehtiin yhteistyötä puuttuttaessa lasten kaltoinkohteluun. Työntekijät saivat yhteistyön kautta tukea puuttumiseen sekä omaan jaksamiseensa. Tuloksissa korostui, että on helpottavaa, kun vaikeiden tilanteiden kanssa ei tarvitse olla yksin, vaan tunteitaan ja vastuuta voi jakaa muille. Neuvolan ja päiväkodin välinen yhteistyö koettiin pääosin toimivan hyvin. Yhteistyössä oli kuitenkin alueellisia eroja. Joillain alueilla yhteistyö oli kehittynyt säännölliseksi, kun taas toisilla yhteistyötä tehtiin vain tarpeen

mukaan. Yhteistyöhön sosiaalitoimen kanssa kaivattiin avoimuutta. Toimivassa yhteistyössä painottui se, että jokaisella taholla oli oma roolinsa kaltoinkohteluun puuttuttaessa. Lehtimäen tutkimuksessa (2008, 57) oli pohdittu moniammatillista yhteistyötä monen eri tekijän kautta. Lehtimäen tutkimustulosten mukaan yhteistyön toimivuuteen vaikuttaa resurssien, kuten ajan ja työntekijöiden määrän riittävyys sekä työntekijän ominaisuudet, kuten ammattitaito ja asenteet.

Perheen suhtautuminen kaltoinkohteluun puuttuttaessa koettiin pääosin myönteiseksi. Työntekijät olivat kohdanneet myös negatiivista suhtautumista, mutta yhteistyö perheiden kanssa oli kuitenkin säilynyt. Tulosten mukaan suhtautumiseen vaikutti oleellisesti se, kuinka työntekijä toi asian esille. Huoli pyrittiin tuomaan esille rakentavasti, jotta tilanne lähtisi etenemään hyvällä pohjalla. Osa vanhemmista oli jopa helpottuneita, kun heidän tilanteeseensa oli puututtu. Vanhempien myönteiseen suhtautumiseen vaikutti varmasti se, että työntekijät pohtivat tarkkaan ennen kuin puuttuivat perheen tilanteeseen. Työntekijät kokivat, että virhearviointeja puuttuttaessa ei ole ollut. Työntekijät kokivat kuitenkin, että puuttuttaessa on muistettava kunnioittaa perheen itsemääräämisoikeutta. Fogelmanin (2006, 77) tutkimuksessa työntekijät olivat kuitenkin kokeneet ristiriitaisuutta perheen yksityisyyden kunnioittamisessa ja lapsen edun toteutumisen välillä. Tuloksista nousi esille myös, että perheiden suhtautuminen puuttumiseen on erilaista silloin, kun päädytään tekemään lastensuojeluilmoitus. Työntekijät korostivat, että lastensuojeluilmoituksen tekemistä perustellaan usein vanhemmille apukeinona, mutta työntekijät kokevat, että vanhemmat eivät aina ymmärrä, miksi sellainen tehdään. Fogelmanin (2006, 80) tutkimuksen tuloksista nostettiin esille se, kuinka vanhemmille voi perustella lastensuojeluilmoituksen tekemistä velvollisuutena, mutta vanhemmat vaativat usein tarkempia perusteluita.

Tulosten mukaan työntekijöillä oli kynnys puuttua lasten kaltoinkohteluun. Fogelman (2006,70) toi tutkimuksensa tuloksissa esille, että työntekijöiden kynnykseen puuttua vaikeaan tilanteeseen voi vaikuttaa rohkeuden puuttuminen tai pelko seurauksista, joita puuttuminen voi aiheuttaa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan ensimmäinen kynnys oli asian esille nostamisessa, mutta myös lastensuojeluilmoituksen tekemisessä koettiin olevan kynnys. Tuloksista ilmeni myös vahvasti, että työntekijöiden ei onneksi tarvitse tehdä yksin päätöstä puuttumisesta.

Varsinkin päiväkodin puolella korostui työyhteisön antama tuki kaltoinkohteluun puuttuttaessa. Samankaltaisia huomioita on tehnyt Fogelman (2006, 67–68) tutkimuksessaan, jonka mukaan päiväkodin työntekijä joutuu harvoin päättämään yksin lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

Työntekijät toivat esille, että heillä on velvollisuus puuttua lasten kaltoinkohteluun. Vaikka kaltoinkohteluun puuttuminen ei ole aina helppoa, työntekijät kokivat se kuuluvan kuitenkin työhön ja se on tehtävä. Tärkeimpänä tuloksista nousi lapsen edun huomioiminen. Fogelmanin (2006, 75) tutkimuksessa nostettiin esiin puuttumisvelvollisuuden merkitys lapsen turvana sekä perusteena työntekijän toiminnalle, mikä tukee myös työntekijän jaksamista. Fogelmanin (2006, 77) tutkimukseen osallistuvat työntekijät olivat kokeneet velvollisuuden puuttua positii-visena pakotteena toimia ja kokivat siirtävänsä vastuun sosiaalitoimelle lastensuojeluilmoituksen myötä. Samankaltaisia asioita nousi tästä tutkimuksesta, sillä työntekijät kuvasivat olonsa helpottuvan, kun lastensuojeluilmoitus on tehty ja vastuu siirtyy sosiaalitoimelle.

Työntekijät pitivät tärkeänä oman ammatillisuuden vahvistumista ja kehittymistä. Lasten kaltoinkohteluun puuttumiseen kaivattiin koulutusta, mutta työntekijät painottivat kuitenkin, että heillä on mahdollisuus kehittää itseään esimerkiksi kirjallisuuden avulla. Tuloksista ilmeni, että työntekijät kaipasivat palautetta omasta toiminnastaan työyhteisöltä sekä yhteistyötahoilta, jotta työntekijät voisivat kehittää itseään. Lehtimäen (2008, 58) tutkimuksen mukaan koulutukset ovat lisänneet työntekijöiden tietämystä lasten kaltoinkohtelusta ja antaneet rohkeutta puuttua tilanteisiin. Lisäksi myös Lehtimäen tutkimukseen osallistuneet työntekijät pitivät tärkeänä palautteen saamista yhteistyötahoilta.

Tutkimustuloksista nousi esiin myös se, että työntekijät kokivat, että mitä useamman lastensuojeluilmoituksen joutuu tekemään, sitä helpommaksi se muuttuu. Myös Fogelmanin (2006, 84) tutkimuksessa työntekijät kokivat, että ammattitaito kehittyy työstä saatujen kokemusten perusteella. Fogelmanin tutkimuksessa työntekijät korostivat, että työkokemuksen myötä työ rutinoituu, jonka jälkeen on enemmän aikaa havainnoida ja herkistyä lasten kaltoinkohteluun puuttumista vaativille tilanteille.

Lasten kaltoinkohtelun kohtaaminen herättää työntekijässä monenlaisia tunteita. Työntekijät korostivat, että omista tunteista huolimatta on säilytettävä ammatillisuus perheen kohtaamisessa sekä tilanteeseen puuttuttaessa. Tärkeintä kuitenkin on, että perhe saa apua tilanteeseensa, jolloin vanhempien syyttelystä ei ole hyötyä. Tuloksista nousi esiin, että työntekijät huolehtivat omasta jaksamisestaan hyvin ja heillä on erilaisia keinoja purkaa työssä heränneitä tunteita. Työyhteisön tuki nousi oleelliseksi oman jaksamisen kannalta. Tuloksista ilmeni, että epävarma tilanne koettiin kuormittavaksi, mutta saataessa perheelle apua helpottui työntekijänkin taakka. Fogelman (2006, 68) nostaa tutkimuksessaan esille, että jokainen perhe, lapsi ja tilanne on erilainen, jolloin on mahdotonta tehdä valmista kaavaa lasten kaltoinkohteluun puuttumiseen.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille. Ensisijaisesti tuloksista hyötyy opinnäytetyön toimeksiantajat Lahden kaupunki ja Hollolan kunta, jotka voivat hyödyntää tuloksia oman toimintansa kehittämiseksi. Opinnäytetyön julkisuuden vuoksi toivotaan sen tavoittavan myös muiden alueiden työntekijöitä, mikä oli myös yhtenä tämän opinnäytetyön tavoitteena. Pyrkimyksenä oli kuvata työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumiseen liittyen ja siten herättää ajatuksia myös muissa opinnäytetyötä lukevissa henkilöissä. Vaikka tulokset eivät olekaan yleistettävissä laajemmin pienen otoksen vuoksi, on huomioitavaa, että tämänkin tutkimuksen tuloksille on löydettävissä samankaltaisia tutkimustuloksia aiemmista tutkimuksista. Jokaisen työntekijän yksilölliset kokemukset ovat merkittäviä ja niiden tarkka kuvaaminen antaa tärkeää tietoa. Tulokset kuvaavat lasten kaltoinkohteluun puuttumisen vaikeutta, jolloin tutkimusta lukevilla on myös mahdollisuus pohtia omaa kykyään puuttua lasten kaltoinkohteluun.

9.2 Tutkimuksen luotettavuus

Opinnäytetyön luotettavuutta on aina pyrittävä arvioimaan. Eskolan ja Suorannan (2000, 209) mukaan tutkimuksen luotettavuutta on välttämätöntä perustella, sillä perinteisesti tieteessä vallitsee epäilyn periaate, jonka mukaan tutkimuksia arvioidaan. Tutkimuksen luotettavuuden pohdinta ja arviointi kuuluu tutkimusprosessiin

kaikkiin vaiheisiin ja jokaisen valinnan kohdalla on mietittävä sen merkitystä tutkimuksen luotettavuudelle (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Jatkuvan valintojen pohdinnan myötä tutkijan on jatkuvasti otettava kantaa sekä tekemänsä analyysin kattavuuteen että koko työn luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 2000, 208). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa on muistettava, että siihen ei ole yksiselitteistä ohjetta ja tutkimusta on arvioitava kokonaisuutena (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140).

Tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa nousevat esiin tutkijoiden ennakkoletukset tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.) Opinnäytetyöntekijöistä molemmat ovat työskennelleet päiväkodissa ja toisella on kokemusta myös neuvolaterveydenhoitajan työstä harjoittelun kautta. Tutkimusta tehdessä molemmilla oli siis tietoa työstä, jota haastateltavat tekivät, mikä saattoi luoda ennakkoletuksia haastateltavien vastauksista. Nämä ennakkoletukset tunnistettiin ja niistä keskusteltiin. Tiedostamalla omat asenteet voidaan lisätä luotettavuutta, koska tuolloin pystytään toimimaan niin, että omat asenteet vaikuttavat mahdollisimman vähän tutkimukseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Teemahaastattelurunkoon koottiin tärkeimpiä asioita tutkimuskysymysten kautta. Ennen haastatteluja tarkennettiin runkoon vielä haastattelijalle lisäkysymyksiä, joita hän voisi käyttää, mikäli vastauksia ei tulisi avoimin kysymyksiin. Teemahaastattelurungon tarkka ja huolellinen suunnittelu sekä teemoja syventävien lisäkysymysten pohtiminen lisäävät haastattelun ja aineiston luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Haastattelutilanteessa yritettiin olla johdattelematta haastateltavan vastauksia, mikä vaikuttaa oleellisesti tutkimuksen luotettavuuteen. Haastattelija eteni teemahaastattelurungon mukaisesti, mutta antoi haastateltavan kertoa kokemuksiaan melko avoimesti ja tarkensi kysymyksiä vain tarvittaessa. Haastatteluja tehdessä teemahaastattelurungon esitestaaminen lisää luotettavuutta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Esitestaaminen ei onnistunut opinnäytetyön aikataulullisista syistä.

Haastattelut nauhoitettiin sanelukoneella, mikä yleensä lisää luotettavuutta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Nauhoittamalla varmistettiin, että kaikki haastateltavan kokemukset tallentuivat niin kuin hän asian toi esille haastattelussa.

Ennen haastatteluvaiheen aloittamista kumpikin opinnäytetyöntekijä opetteli huolellisesti käyttämään sanelukonetta ja ennen jokaista haastattelua testattiin vielä sanelukoneen kunto ja paristojen laatu. Välineistöön perehtyminen ja sen kunnon säännöllinen tarkistaminen varmistavat haastatteluista saatavan aineiston luotettavuutta, sillä huolellisuudella vältetään epätarkoilta tallennuksilta, joiden vuoksi tutkimuksen kannalta olennaisia tietoja voisi jäädä pois (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184). Haastattelujen nauhoittaminen tuki luotettavuutta myös aineistojen analysointivaiheessa, sillä nauhoitettuihin haastatteluihin oli mahdollisuus palata, jos jokin haastateltavan sanominen tai sen tarkoitus jäi mietityttämään. Tämä todettiin tutkimusprosessin aikana tärkeäksi ja käyttökelpoiseksi menetelmäksi.

Aineistojen litterointiin ja analysointivaiheeseen käytettiin riittävästi aikaa, jotta tutkimuksesta saatu tulos olisi mahdollisimman luotettava. Nauhoitettu haastatteluaineisto litteroitiin aina välittömästi kunkin haastattelun jälkeen ja litteroinnissa käytetty tarkkuus säilyi läpi jokaisen haastattelun. Nämä lisäävät Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 185) mukaan haastatteluaineiston luotettavuutta. Analysointivaiheessa toimittiin huolellisesti ja tarpeen mukaan palattiin taaksepäin tutkimuksen vaiheissa, jotta haastatteluissa ilmenneet asiat pysyisivät mahdollisimman samoina haastatteluista tuloksiin asti.

Tutkimuksen toteutuksen huolellinen suunnittelu tukee tutkimuksen luotettavuutta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuksen tekemiseen kului kaikki vaiheet huomioiden vajaa vuosi. Molemmat opinnäytetyöntekijät olivat kiinnostuneet aiheesta ja siihen perehdyttiin huolella. Koko tutkimuksessa pyrittiin tarkkuuteen ja jokaiseen vaiheeseen käytettiin aikaa. Nämä vaiheet kuvattiin raportoinnissa huolellisesti ja tämä omalta osaltaan lisää tutkimuksen luotettavuutta. Huolellinen raportointi antaa lukijoille mahdollisuuden arvioida tutkimuksen tuloksia ja näin lisää luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 141). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää kiinnittää huomiota käytettyjen menetelmien kuvaukseen ja niiden jäljitettävyyteen (Puusa & Juuti 2011, 157). Tässä opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan ja perustelemaan mahdollisimman tarkasti, miten käytettyihin menetelmiin ja tulkintoihin on päädytty. Tässä apuna on käytetty myös sitä, että opinnäytetyötä on luetettu muutamalla ulkopuolisella lukijalla prosessin aikana ja pyydetty palautetta, sekä myös tehty niiden pohjalta tarkennuksia

ja korjauksia. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tutkija on suuressa roolissa, minkä vuoksi luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia (Eskola & Suoranta 2000, 210).

9.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä on tärkeää miettiä sekä etukäteen että tutkimuksen edetessä mahdollisia eettisiä kysymyksiä ja ongelmia. Tässä opinnäytetyössä pyrittiin toimimaan kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, millä pyritään varmistamaan tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu olennaisesti rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksessa, eettisesti kestävät tutkimusmenetelmät, tutkimuksen yksityiskohtainen suunnittelu, toteutus ja raportointi sekä muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 386–387.) Näihin asioihin pyrittiin kiinnittämään huomiota jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa, jolloin pohdittiin mahdollisesti eteen tulevia eettisiä kysymyksiä ja sitä, miten niihin vastataan.

Opinnäytetyön kohdistuessa ihmisten omiin kokemuksiin nousevat eettiset kysymykset vielä enemmän pintaan. Tutkimuksen aiheen ollessa arkaluonteinen ja tulosten muodostuessa haastateltavien kokemuksista haetaan tutkimukselle tutkimuslupaa (Kuula 2006, 131). Tässä opinnäytetyössä tutkimusluvut haettiin Lahden kaupungilta (liite 1) sekä Hollolan kunnalta (liite 2). Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on tutkijan muistettava kunnioittaa tutkimukseen osallistuvan henkilön itsemääräämisoikeutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Ketään haastateltavaa ei pakotettu tai painostettu osallistumaan tutkimukseen, vaan osallistuminen oli vapaaehtoista. Myös haastattelutilanteissa kunnioitettiin haastateltavan oikeutta olla kertomatta jostakin asiasta, mikäli tämä ei halunnut. Haastateltavia ei painostettu vastaamaan kysymyksiin, vaan pyrittiin havainnoimaan, mistä aiheesta haastateltava oli halukas keskustelemaan tarkemmin.

Haastateltavien informointi kuuluu oleellisesti tutkimuksen eettisyyteen. Jo tutkittavia kartoitettaessa on syytä kiinnittää huomiota, miten pyynnön esittää. Tärkeää

on, että tutkittavat saavat tarpeellisen tiedon osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja anonymiteetin säilyttämisestä, tutkijasta, tutkimuksen tavoitteista, aineiston keräämisen tavasta, sen käytöstä ja hävittämisestä. (Kuula 2006, 102.) Nämä asiat kerrottiin selkeästi jo ensimmäisessä yhteydenottoviestissä, jolla pyrittiin saamaan osallistujia haastatteluihin. Ennen haastatteluiden toteutusta lähetettiin vielä jokaiselle haastateltavalle informointisähköposti, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Ennen haastattelua tai joissain tapauksissa vasta haastattelutilanteen alussa kysyttiin haastateltavilta lupa haastattelujen nauhoitukseen ja heille kerrottiin, kuinka aineistoja tullaan käsittelemään.

Tutkijalla on velvollisuus huolehtia tutkimukseen osallistuvien yksityisyyden säilymisestä läpi koko tutkimuksen ja myös tuloksissa julkaistavissa lainauksissa (Kuula 2006, 204–205). Haastateltaville kerrottiin anonymiteetin säilymisestä koko tutkimuksen ajan. Kuulan (2006, 214) mukaan laadullisen tutkimuksen aineiston anonymiteetin säilyttämisessä olennaista on tunnistetietojen välitön hävittäminen, kun aineisto on analysoitu ja todettu toimivaksi. Tästä huolehdittiin ja haastateltavien yhteystiedot poistettiin heti aineiston litteroinnin jälkeen. Myös haastateltavien työpisteet poistettiin tiedoista litteroinnin jälkeen ja tästä tuloksiin asti käytettiin haastateltavista yleisnimityksiä neuvolaterveydenhoitaja ja lastentarhanopettaja. Opinnäytetyöntekijöinä anonymiteetin säilyminen huomioitiin myös alkuperäisiä lainauksia tulosten raporttiin julkaistaessa. Aineiston käsittelyssä ja hävittämisessä huomioitiin haastateltavien anonymiteetin säilyminen. Tulokset kirjattiin siten, että kukaan tutkimukseen osallistunut ei ole tunnistettavissa, eikä myös alueet, joissa haastateltavat työskentelevät. Tutkimuksen aikana aineistoja säilytettiin asianmukaisella tavalla ja opinnäytetyön valmistuttua aineistot hävitettiin huolellisesti.

9.4 Jatkotutkimusaiheet

Ilmiönä lasten kaltoinkohtelu on niin laaja, että siihen liittyen saisi varmasti tehtyä monia ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä. Tässä opinnäytetyössä tutkittiin Lahden kaupungin neuvoloiden ja Hollolan kunnan päiväkotien työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta. Opinnäytetyön laadullisesta luon-

teesta johtuen tutkimukseen osallistui vain viisi haastateltavaa, joten kattavaa tietoa koko Lahden tai Hollolan alueelta ei luonnollisesti saatu. Jatkotutkimusaiheena mielenkiintoinen voisikin olla aiheeseen liittyvän määrällisen tutkimuksen tekeminen, jolla pyrittäisi saamaan laajempaa kuvaa lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta. Tutkittavana voisi olla esimerkiksi, kuinka paljon työntekijät kohtaavat lasten kaltoinkohtelua tai kuinka paljon he joutuvat siihen puuttumaan. Myös vanhempien ajatusten kartoittaminen liittyen työntekijöiden puuttumisherkyyteen olisi kiinnostavaa.

Tutkimusprosessin aikana kävi ilmi, että työntekijät kokivat ajoittain lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen haasteelliseksi. Keinoja puuttumiseen koettiin olevan, mutta sen tunnistaminen, mikä on kenenkin kohdalla kaltoinkohtelua ja missä vaiheessa olisi syytä puuttua, oli joskus epäselvää. Yhtenä mielenkiintoisena jatkotutkimusaiheena voisikin olla juuri kaltoinkohtelun tunnistamiseen liittyvä tutkimus. Hyödyllistä voisi olla tutkia, mitkä tekijät vaikeuttavat tai puolestaan helpottavat tunnistamista ja kuinka työntekijöiden taitoja tässä suhteessa voisi kehittää. Jonkinlaisen oppaan laatiminen lasten kaltoinkohtelun tunnistamisesta voisi olla myös tarpeen.

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli kartoittaa työntekijöiden kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta ja muistuttaa varhaisen puuttumisen tärkeydestä. Moniammatillinen yhteistyö eri tahojen kesken oli merkittävässä roolissa, mutta yhteistyön tasot vaihtelivat. Siitä heräsikin ajatus mahdollisesta jatkotutkimuksesta, jossa voisi tutkia tarkemmin eri tahojen yhteistyötä ja pyrkiä luomaan siihen parannusehdotuksia esimerkiksi jonkin kehittämishankkeen myötä.

LÄHTEET

Eriksson, E. & Arnkill, T. 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Gummerus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Fogelman, H. 2006. ”Se on oikeesti semmonen mikä meiän täytyy hoitaa”. Päiväkodin työntekijän henkilökohtainen raja lastensuojeluilmoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. [viitattu 02.01.2012]. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00868.pdf>

Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., MacMillan, HI. 2008. Recognising and responding to child maltreatment. Thelancet. [viitattu 15.11.2011]. Saatavissa: http://www.lj.se/info_files/infosida38238/gunillasydsjo.pdf

Hentilä, S., Ellonen, N., Paavilainen, E., Kääriäinen, J. & Koivula, T. 2010. Pieniin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. vol 18. 3/2010, 260-276.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirvelä, P. 2007. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen. Juva: WSOY.

Holmberg, T. 2000. Lapset ja perheväkivalta. Helsinki: Lasten Keskus.

Iivonen, E. 2006. Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisen vastuu. Mannerheimin lastensuojeluliitto. [viitattu 18.12.2011]. Saatavissa: http://www.mll.fi/ajankohtaista/kannanotot_ja_lausunnot/?x41070=43367

Inkiläinen, S. 2011. Lastensuojelun dokumentointi ja perheen sisällä ilmenevä väkivalta. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. [viitattu 29.12.2011]. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/24879>

Ivanoff, P., Risku, A., Kitinoja, H., Vuori, A. & Palo, R. 2007. Hoidatko minua? Lapsen, nuoren ja perheen hoitotyö. Porvoo: WSOY.

Kaltoin kohdeltu lapsi. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville. 2008. Tampere. [viitattu 14.8.2011]. Saatavissa: <http://www.tampere.fi/tiedostot/5porX67Vn/Kasikirja080526.pdf>

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: JAMK.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laitinen, M. 2006. Puhetta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä julkisella, yksityisellä ja professionaalilla arenalla. Teoksessa Hokkanen, L. & Sauvola, M. (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 171-204.

Lastensuojelulaki 2007/417. [viitattu 3.8.2011] Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lehtimäki, S. 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Yhteistyötä yli ammattirajojen. Tampere: Tampereen yliopisto, Hoitotieteen laitos. [viitattu 10.12.2011]. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.php?id=18580>

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.

Nilsson, M. 2011. Lapsen henkinen kaltoinkohtelu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalityönteiden laitos. [viitattu 3.12.2011]. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/25893/lapsen%20henkinen%20kaltoinkohtelu.pdf?sequence=>

Oranen, M. & Keränen, E. 2006. Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto ry. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 63-83.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2008. Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. Tampere: Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos. [viitattu 17.2.2011]. Saatavissa:

<http://www.hotus.fi/@Bin/133433/Lasten+kaltoinkohtelu,+koko+suositus.pdf>

Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY.

Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: JTO.

Rikoslaki 1889/39. [viitattu 15.7.2011]. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [viitattu 16.11.2011]. Saatavissa:

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>.

Salmi, V., Lehti, M., Siren, R., Kivivuori, J. & Aaltonen, M. 2009. Perheväkivalta Suomessa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. [viitattu 4.1.2012]. Saatavissa: http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURType=BlobServer&SSURContainer=Default&SSURSession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=12_09 perheväkivalta suomesa.pdf&SSURIsscontext=Satellite Server&blobwhere=1243792940222&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf

Söderholm, A., Halila, R., Kivitiö-Kallio, S., Mertsola, J. & Niemi, S. (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim.

Taskinen, S. (toim.) 2003. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen. Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Saarijärvi: Gummerus.

Tauriala, R. 2005. Ikääntyvien neuvolaterveydenhoitajien työssä jaksaminen. Terveydenhoitajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia. Tampere: Tampereen yliopisto, Hoitotieteen laitos. [viitattu 10.12.2011]. Pro gradu –tutkielma. Saatavissa: <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.php?id=15117>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Gaudeamus, 384-394.

WHO. 1999. Report of the consultation on child abuse prevention, 29–31 March 1999. [viitattu 7.10.2011]. Saatavissa: http://whqlibdoc.who.int/hq/1999/WHO_HSC_PVI_99.1.pdf

LIITTEET

- | | |
|---------|---------------------------------|
| Liite 1 | Tutkimuslupa Lahden kaupungilta |
| Liite 2 | Tutkimuslupa Hollolan kunnalta |
| Liite 3 | Teemahaastattelurunko |
| Liite 4 | Esimerkki sisällönanalyysistä |

LIITE 1

LAHTI

Lahden kaupunki

Sosiaali- ja terveystoimiala/Hyvinvointipalvelut/terveysneuvontapalvelut

Terveysneuvontapalvelujen päällikkö

VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

08.08.2011/24 §

Asianumero D/2613/13.00.00.00/2011
Päätöslaji Tutkimuslupa

Otsikko Tutkimuslupa
Päätöspöytäkirja

Päätös Myönnetään tutkimuslupa terveysneuvontapalvelujen terveydenhoitajien haastatteluun Merja Alholle hänen sosionomi AMK opinnäytetyötään varten ja Kati Lehtiselle hänen terveydenhoitaja AMK opinnäytetyötään varten. Heidän tutkimuksena aiheena on "Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen – työntekijän kokemuksia".

Valmistunut opinnäytetyö toimitetaan tutkimuksen valmistuttua päätöksen tekijälle sekä tutkimuslupahakemuksessa olevalla osoitteella Lahden sosiaali- ja terveystoimialaan.

Lisätietojen antaja

Toimivallan peruste
Nähtävilläoloaika 19.08.2011
Nähtävilläolopaikka Sosiaali- ja terveystoimialan kirjaamo, Aleksanterinkatu 24 B, 3. krs
Muutoksenhaku Oikaisuvaatimus
Saaja Merja Alho, Kati Lehtinen
Tiedoksi
Asiakirjat Tutkimuslupahakemus
Liitteet

Allekirjoitus

LIITE 2

	TUTKIMUSLUPAHAKEMUS
Tutkimuksen nimi	Lasten kaltoinkohteluun puuttuminen – Työntekijöiden kokemuksia
Tutkijat	Merja Alho Kati Lehtinen
Tutkimuksen luonne	Opinnäytetyö Sosionomi (AMK)- ja Terveystieteiden (AMK)-tutkintoihin
Tutkimuksen arvioitu toteutusaika	Touko – joulukuu 2011
Tutkimusmenetelmän kuvaus	Laadullinen tutkimus, jossa aineisto kerätään teemahaastattelulla.
Tutkimuksen ohjaaja	Päivi Ivanoff-Lahtela Lehtori, hoitotyö, Esh, THM/ LAMK
Tutkimussuunnitelman lyhennelmä (tutkimussuunnitelma liitteenä)	Opinnäytetyömme tarkoituksena on laadullisen tutkimuksen keinoin kuvata tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden (kolme terveydenhoitajaa ja kolme lastentarhanopettajaa) kokemuksia lasten kaltoinkohteluun puuttumisesta ja selvittää, minkälaisia keinoja heillä on puuttua lasten kaltoinkohteluun. Haluamme myös selvittää, minkälaista tukea työntekijät saavat puuttuessaan kaltoinkohteluun. Aineistonkeruu toteutetaan teemahaastatteluna. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua vuoden 2011 loppuun mennessä.

<p>Tutkimuksen vastaava ohjaaja</p>	<p><i>Pauli Mänttä-Laitinen</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvitys: <i>PAULI MÄNTTÄ-LAITINEN</i></p>
<p>Tutkijat</p>	<p><i>Merkka Alho</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvitys: <i>MERKKA ALHO</i></p> <p><i>Kati Lehtinen</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvitys: <i>KATI LEHTINEN</i></p>
<p>Tutkimuslupa myönnetty</p>	<p>Päiväys</p> <p><u>1.9.2011</u> <i>S 61</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvitys:</p>
<p>Liite</p>	<p><input checked="" type="checkbox"/> Tutkimussuunnitelma on liitteenä.</p>

LIITE 3

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Keinot puuttua lasten kaltoinkohteluun

- mihin kaltoinkohtelun osa-alueisiin on törmännyt
- missä vaiheessa päätös puuttumisesta, kynnys
- miten prosessi edennyt, yhteistyö muiden tahojen kanssa
- käytännön keinoja, ohjeistuksia työpaikassa
- kaipaako lisäkoulutusta kaltoinkohteluun puuttumisesta

Kokemuksia puuttumisesta

- lapsen ja vanhempien suhtautuminen
- työpaikan ja muun henkilöstön suhtautuminen
- kaltoinkohtellun lapsen kohtaamisen herättämät tunteet
- oma jaksaminen, miten huolehtinut
- minkälaisia tunteita herää, miten purkanut
- kokemuksia onnistuneesta puuttumisesta tai virhearvioinnista

Tuki kaltoinkohteluun puuttumistilanteissa

- keneltä
- millä tavoin
- onko riittävä, tarpeellista
- olisiko tarvetta muunlaiselle tuelle

LIITE 4

Esimerkki sisällönanalyysistä

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS	ALAKA- TEGORIA	YLÄKA- TEGORIA	YHDISTÄVÄ KATEGORIA	PÄÄKA- TEGORIA
<i>Tiimissä mietitään kuka työntekijä on lähimpänä asiaa ja ottaa sen esille perheen kanssa</i>	Tiimissä mietitään perhettä lähimpänä oleva työntekijä, joka ottaa asian esille				
<i>Kun huoli herää kutsutaan perhe koolle ja jutellaan yleisesti sen perheen hyvinvoinnista, jakamisesta ja mahdollisista tuista</i>	Huolen herätessä perhe kutsutaan koolle ja keskustellaan yleisesti perheen tilanteesta	Harkittu eteneminen			
<i>Kannattaa kokeilla jotain menetelmää ja kysellä, jotta edetään siinä tilanteessa, eikä välitön palaveri ole aina tarpeen</i>	Välitön palaveri ei ole aina tarpeen			Moniammatillinen pohjuminen	
<i>Yhdessä mietitään tiimin kanssa, miten edetään ja niitä kaavoja</i>	Yhdessä mietitään, miten edetään				
<i>Se on semmosta mieltä ja pohmista etenkin tiimipalaveriajoilla</i>	Pohtiminen tiimipalavereissa	Tiimissä pohtiminen		Moniammatillinen puuttuminen	
<i>Seuraillaan ja havainnoidaan sitä lasta ja keskustellaan havainnoista tiimin kanssa</i>	Keskustelu havainnoista tiimissä				
<i>Palaveriinhin vietään niitä asioita ja yhdessä sitten mietitään niitä puuttumisen välineitä</i>	Mietitään yhdessä puuttumisen välineitä				
<i>Tehdään tiimissä ne linjaukset, joiden mukaan sitten toimitaan ja joita päivitetään ja muutetaan tarvittaessa</i>	Yhdessä tehdään linjaukset, joiden mukaan toimitaan ja joita päivitetään	Yhteiset linjaukset			
<i>Neuvolassa terveydenhoitaja voi miettiä yhdessä lääkärin kanssa sitä perheen asiaa</i>	Terveydenhoitaja ja neuvolalääkäri pohivat yhdessä perheen tilannetta				
<i>Tiimissä linjataan kuitenkin yhdessä niitä tapoja, kuinka asia otetaan esille</i>	Tiimissä linjataan tapoja, miten asia esitetään perheelle				

KEINOT
LASTEN
KAL-
TOIN-
KOHTE-
LUUN
PUUT-
TUMI-
SSESSA